

Středoevropská úvaha o koloniích

Mluvíti o koloniálním problému je pro příslušníka tohoto státu, vzdáleného všem koloniím, velmi nesnadno, ani nehledíc k té vzdálenosti: protože jde výhradně o majetek cizí, z kterého, jak známo, není slušno nabízet a rozdávat, je značné nebezpečí, že bychom se mohli zachováti nevhodně a že bychom mohli býti pokáráni. Pokárání za jisté ujdeme, jestliže prohlásíme, že všechno je uspořádáno co nejlépe, že, kdo na nějakou kolonii někdy už svou ruku položil, má ji tam podržeti na všechny časy, a že Němci a Italové jsou s tím vlastně také spokojeni; jestliže pak spokojeni nejsou, jde o vzpupnost nebo vrtochy, které mají býti odkázány do patřičných mezí; budou-li takto odkázány, bude zase všechno v pořádku a nic se nestane.

Jestliže však se Středoevropan po poradě se svým rozumem rozhodne, že se nemůže na tuto otázku dívat zcela takto idylicky, vystavuje se podezření, že jeho úvahy budou pokládány za typický výkřik ustrašeného středoevropského člověka, který vidí stahovati se bouřku a rád by ji přemluvil, aby se vybila někde jinde, kde se ho to netýká a kde on nemusí nésti útraty.

Jest nám tedy rozhodnouti se mezi tím, že snad budeme mysliti špatně, a tím, že snad budeme podezříváni. Poněvadž však sami žádné moci nemáme a poněvadž tedy náš hlas nemůže býti vydáván za oficiální stanovisko naší země, dáváme přednost tomu, čtenáře co nejlépe informovati.

Nejprve: dnešní Němec, který dostává pěkně vázaný výtisk „Mein Kampfu“ téměř ke všem příležitostem od narození až do svatby, nebude pomalu vědět, proč to dostává a zda je vhodné si z toho něco pamatovat. Sám autor několikrát naznačil v posledních letech, že na tuto knihu je třeba se dívat jako na plod agitační periody a že autor nechce všechna její stanoviska neústupně držeti také jako kancléř německé říše. Výslovně to projevil, pokud šlo o stanovisko k Francii: dal na srozuměnou, že netrvá na tom, aby byla brána zcela vážně ona brutální slova, jež o této zemi a o tomto národu napsal do své spisovatelské prvotiny, která řízením osudu a nátlakem úřadů se pak stala biblí německého lidu.

Zdá se, že nyní má býti udělen druhý odpustek, čili že zase není třeba si něco z té knihy pamatovat. Neboť Němec, který „Mein Kampf“ poslušně přečetl a všechno, co tam nalezl, si vštípil v paměť, bude nyní nepochybně udiven, jak to, že vůbec zase vzniká pro Německo nějaká koloniální otázka. Kdyby šlo všechno podle „Mein Kampfu“, nemělo by tak být. Německo podle této knihy o africké osady nestojí; rozhodně o ně stojí daleko méně než o expansi na evropské pevnině, než o kolonisaci území dosud patřícího malým i velkým slovanským národům. Nemilosrdně zkritisoval Vůdce osadní politiku svého předchůdce císaře Viléma II., který nepochopil, že výstavba loďstva, ne-

zbytného k ochraně kolonií, mu vynese nebezpečné nepřátelství Anglie. Jaký to politický diletantismus, zneřádelit si Anglii — ostatně pro věci, na kterých jen méně záleží! Hlavní politickou ideou „Mein Kampfu“ bylo naopak tak si počínati, aby přátelství Německa s Anglií bylo za všech okolností uchováno, také tehdy a zvláště tehdy — odvážná to idea — kdyby Německo se pustilo do výbojů ve svém evropském sousedství. Anglie, nebojící se o sebe, měla tomuto výboji krýti záda.

V této koncepci je ovšem mnohem více politického diletantismu než v celkem srozumitelném a jednoduchém plánu Viléma II. získati pro říši osady v Africe. Je sice pravda, že Vilémova výstavba loďstva na konec Anglii Německu zneřádelila. Ale právě aspoň tak je pravda, že Hitlerova představa o Anglii bezpečně na moři a proto lhostejně ke všemu, co se děje na zemi, je blud, nesrovnatelný s anglickou politikou za poslední století, kdy Anglie vždy žárlivě pečovala o evropskou rovnováhu, pomáhajíc obyčejně vrhnouti se na toho, kdo začínal přerůstat. Nyní že by Anglie se vzdala této své staré a osvědčené politiky, dovolila jedné velmoci ovládnout celý kontinent a pak by v úzkostech čekala, až tohoto vítěze napadne si postavit také loďstvo? Ať jakýkoliv má Anglie zájem na koloniích a na volném moři: ještě větší zájem má na tom, aby celý evropský kontinent nebyl zorganizován pód vedením jednoho výbojného režimu. Nedovolí, aby se proti ní vytvořila přesila, kterou by už nemohla zmocí a již by byla vydána na milost a nemilost. Hitler patrně myslil, že angličtí státníci nemají tak dobré oči, aby dovedli dohlédnout do této budoucnosti. Myslí, že se spokojí ohryzáváním kosti okamžiku. Neví toho mnoho o Anglii.

Ať to však byl dobrý nebo špatný plán, jisto jest, že od něho bylo upuštěno, neboť Německo nyní právě Hitlerovými ústy ohlašuje nárok na kolonie, a Anglie se nárokem tímto sice tajně, ale intenzivně zabývá. Patrně nejde tedy všechno přesně podle „Mein Kampfu“, a ti Němci, kteří by rádi viděli slova a činy vůdce v souladu, budou asi musít z té knihy vytrhnout stránky o koloniálním problému.

Hitler kdysi osady nechtěl a nyní je chce. Proč? Co se zatím stalo? Stalo se patrně, že Hitler mezitím vyzkoušel svůj plán s Anglií — s výsledkem záporným. I když Anglie dostala chanci, že by snad zůstala neznepokojována, že by Německo nebudovalo koloniální říši ani loďstvo, přece nedává Anglie Německu svolení, aby si počínalo na evropské pevnině, jak mu libo. Zeď na tomto místě je vyztužena také anglickými kvádry. Hitler shledal — nebo jeho poradci to shledali za něj — že výboj v Evropě samé má svou cenu: novou světovou válku. Poněvadž sám má různé starosti a obavy, není ochoten tuto cenu zaplatit, nebo, opatrněji řečeno, není ještě dnes odhodlán ji zaplatit. Jelikož jednak proto, že jeho režim stále potřebuje viditelných úspěchů, aby dal svým poddaným zapomenouti na ztrátu svobody a na velké své náklady, jednak proto, že Hitler si jistě upřímně přeje úspěchů

pro Německo, jde je hledat tam, kde snad rostou, a obrací se na místo nejmenšího odporu.

Ačkoliv britská konservativní strana na svém sjezdu se usnesla Německu jeho bývalých osad nevracet, ačkoliv Francie ve všech tóninách stále opakuje, že potřebu německé expanse nehodlá zasytit sousty ze svého koloniálního bohatství, přece Hitler, jenž má své zpravodaje, vycítil, že zde vsutku je místo nejmenšího odporu a že demokratické velmoci méně trpce ponosou, bude-li Německu vrácen jeho bývalý majetek, než by nesly, kdyby si Německo podrobilo území, která mu nikdy nepatřila a kdyby tím důkladně zvrátilo evropské poměry. Německé zbrojení patrně ještě nestačí na válku, ale zřejmě už stačí na to, aby se kladly lehce srozumitelné a do jisté míry logické požadavky s nárokem na vážné zkoumání. Hitler je si téměř jist, že jeho požadavek vrácení bývalých německých kolonií bude vážně zkoumán. Zde je možnost nejhlavnějšího úspěchu, zde je nejmenší riziko. Tento režim by nebyl tím, čím jest, kdyby to nevyzkoušel. Ostatně, abychom pravdu řekli, také demokratické Německo by jednou bylo dospělo k těmto požadavkům.

Ríká se někde, že Němci kolonií nepotřebují, ale to jest chudý argument, s jakým lépe do debaty nejíti. To připomíná domácího pána, který velebí stav chudoby za to, že nemá starostí s domem. Jestliže jedni kolonií nepotřebují, proč druzí na nich tolik lpí? Proč vedli staleté války, aby je získali a udrželi? Tuto námitku by německá propaganda snadno rozcupovala. Ostatně se nehodí do doby, kdy Mussolini, ač měl velmi pesimistické analýzy nerostného bohatství Habeše, byl odhodlán ohrozit světový mír pro získání této kolonie. To je zkušenost, na kterou by se snad nemělo zapomínat. Jakým právem můžeme očekávat, že Hitler si bude počínat jinak, mírněji, a že nevyvolá pro německé kolonie tolik krísi, jako jich Mussolini vyvolal pro italské? Je Hitler o tolik větší pacifista? Ne, neklamme se, způsob, jakým bude zacházeno s nynějším německým požadavkem, bude mít velký vliv na to, bude-li mír na zemi stát pevně nebo vrátce rozkročen.

Ať už potřeba kolonií je potřeba skutečná nebo vymyšlená, tolik bychom ze zkušeností s habešskou válkou mohli věděti, jak významnou roli hraje a co všechno někteří jsou pro ni ochotni vsadit do hry. Boj Itálie o Habeš nepříznivě změnil celé politické rozvrstvení a vytvořil teprve onu nebezpečnou situaci, která na hony páchne střelným prachem. Krise španělská, podpora Japonska, spolek s Německem — to jsou způsoby, jimiž si Itálie vynucuje uznání svého nového majetku. Jakou situaci by asi vytvořil ještě německý zápas o kolonie? Jistě takovou, jako bychom si do pokoje, ve kterém žijeme, dovezli náklad dynamitu. Stačí vzpomenouti na následky jednoho boje o kolonie, aby státníci se rozpakovali začínati druhý. Tím spíše, že by nešlo o nic nového, nýbrž toliko o obnovu stavu bývalého.

Obnova stavu bývalého: zda je možno ji vůbec odvrátiti, zda je možno zameziti, aby se Německo zase stalo, čím kdysi bylo, a současně zachrániti mír? A čím bylo Německo? Bylo zajisté velmocí po všech stránkách rovnoprávnou a chce jí býti opět. I kdyby žádného hmotného užítku z vlastnictví kolonií nebylo, Německo má živou citovou potřebu míti je, aby se ujistilo, že zase dosáhlo rovnoprávnosti. Citové potřeby pak u fašistických režimů nepodceňujeme. Itálie

obrátila se k fašismu hlavně z pocitu, že jí bylo při sjednání míru ukřivděno. Že také Německo hlavně z tohoto důvodu se ozdobilo nepřijemným znamením hákového kříže, kdo by o tom dnes pochyboval? Nynější rozdělení kolonií, jak nutno připustit, vypadá velmi stranicky. Všechny velké moci a některé malé mohou shlížeti na bohatý koloniální majetek. Podívejme se na to střízlivě a nedělejme, jako bychom psychologii vůbec nerozuměli: je vůbec nějaká naděje, že se tento stav dá udržeti proti Německu, které se vyzbrojilo, aby zase získalo rovnoprávnost? Pravda jest asi, že jenom mocí je udržitelný tento stav, kdy někteří, pokud se osad týká, mají mnoho a jiní nic. Má svět skutečně chuť ležeti v zákopech pro žádnou větší a žádnou spravedlivější otázku než je tato?

Je pravda, že Němci byli před dvaceti lety poraženi a že si to zasloužili. Ale to byl jen jeden akt historie, a kdo si může mysliti, že tu byl napsán akt poslední? O city poražených je možno se nestarati jen tehdy, jestliže jsme je rozdrtili úplně. Podařilo se Němce takto zdrtiti a učiniti je bezmocnými? Každý ví, že se to nepodařilo, a že oni, ač jim byl uložen těžký mír, přirozenou silou velikosti své země, svých nadání a své pracovitosti dopracovali se již zase téměř stejného stupně moci, na jakém stávali kdysi. Německo se s hrmostem vrací na světovou scénu. Co to znamená pro versailleský mír, ne-li pro celý, tedy aspoň pro ty jeho podmínky, které byly vymyšleny proto, aby obzvláště těžce dopadly na poraženého?

Versailleský mír bylo možno udržeti jen dvojitým způsobem: buď pohotovostí k dlouhému a opravdovému násilí, k posílání anglických a francouzských posádek do Německa po každé, kdy by tato země zdvihla hlavu, nebo takovým spravedlivým a pacifistickým vybudováním míru, že by Němci sami byli pro něj vnitřně získáni. Avšak vítězové nešli důsledně ani tou ani onou cestou. K tak vynikajícímu násilí, jakého by bylo bývalo třeba, kdyby se měl svět pořádat bez ohledu na německé city, necítili dosti odhodlanosti a někteří z nich se ho přímo štítili. K takovému pak vybudování míru, aby si mohl získat vnitřní souhlas Němců, neměli dosti filosofie a dosti odhodlanosti morální.

Následek toho jest, že zesílivší dnes Němec povstal proti míru, který nenávidí, poněvadž nebylo učiněno vše, aby se mu stal snesitelným. A zase jsou dnes jen dvě cesty: buď udržet starý mír mocí nebo vytvořit nový mír dohodou. Versailleský mír nebyl na všechny časy vyhrán, a to, že se to objevilo, jest hlavní současná událost. Zatím se udržuje mír zbrojením, a všichni s tím zajisté souhlasíme. Ale víme také již dostatečně, jak vrátká jest ustavičně základna míru, založeného jedině na zbrojení a na ničem jiném. Politická filosofie Mussoliniho jest ovšem demokratům nesympatická: ale tento muž má pravdu, praví-li, že důležitější než ujednati odzbrojení na papíře, jest naléztí a uskutečniti pravé podmínky míru.

Naprostá německá rovnoprávnost jest nepochybně hlavní z nich. Nikomu se nepodaří přemluvití Německo, zejména hitlerovské Německo, aby se cítilo rovnoprávným, dokud samojediné jest vylučováno ze systému koloniálního majetku. Rovnoprávnost, jak sami musíme uznati, v tom není, a máme dojem, že Německo nesnese ani této ani jiné nerovnosti, nepodaří-li se je k tomu donutiti hrozbami nebo násilím. Má svět, jak jej vidíme před sebou, k tomu dosti silné nervy? A jest to ostatně cíl, o který třeba usilovati a

pro který se sluší všechno riskovati? Doufejme, že svět má dosti moci, aby donutil Německo dbáti spravedlnosti. Je rozumno rozšiřovati si tuto beztak těžkou úlohu ještě o to, že se Německo bude nutit, aby respektovalo také nespravedlnost?

Jen nechtít vrátit kolonie — v tom nemusí býti více ideje než jen pouhé sobectví. Proč by to mělo být vznešenější nebo rozumnější než vrátit je? Jestliže angličtí konservativci se usnesli proti vrácení, tedy v tom nemusí býti mnohem více než jen konservativismus, který ne vždy se hodí pro řízení světa.

Je-li mír versailleský rozbit — a kdo by o tom ještě pochyboval — je třeba míti odvahu nejen k bojovnému nastavování a vypínání hrudi, nýbrž také k novému mírovému plánu, jenž nepochybně musí plně dbáti posíleného postavení Německa. Někteří ovšem mají hrůzu před každým ústupkem, který by byl poskytnut nacismu. Tvrdí, že to jen posílí jeho nenasytnost. Možná, nelze to zcela vyloučit. Ale svět není v situaci o nic lepší než v takové, že všechno musí býti vyzkoušeno, i když je v tom jen nějaké procento příznivé vyhlídky. Musíme se ptáti, co podle vši vyzkoumatelné pravděpodobnosti více prospěje míru, zda vrácení nebo nevrácení kolonií. Nevrátiti jest také možno, ale jest to pravděpodobně jako uzavřítí všechny ventily kotle, v němž se vaří hněv a jiné vášně.

Nyní je třeba buď výlučně se spoléhati na meč nebo se pokusiti o založení nového systému mírového dohodou. Tento nový systém by mohl být založen jen na úplné rovnoprávnosti Německa, k čemuž patří vrácení kolonií a odstranění ještě i zbytků těch opatření, jež berou Německu úplnou suverenitu nad jeho územím. Ať se díváme kam díváme, žádná jiná idea není na obzoru.

Zda by to bylo také v linii Společnosti národů? Jen kdo o této Společnosti nic neví, jen kdo pozapomněl, k jakým účelům byla utvořena, může se takto ptáti. Tvůrcové této instituce nebyli tak nehybné mysli, aby se domnívali, že litera smlouvy jednou napsané je s to svět spoutati navždy a zastaviti všechnen vývoj. Přicházely na ně dokonce myšlenky, že lpěti neústupně na stavu jednou vytvořeném, může býti velmi škodlivou a může podrývatí mír. Proto vsunuli do úmluvy o Společnosti národů také tento odstavec, který si nezaslouží, aby byl pokryt prachem zapomnění: „Shromáždění může občas doporučit, aby členové Společnosti národů revidovali smlouvy, které nebylo možno zachovávatí, a uvažovali o mezinárodních poměrech, které by mohly ohrozit mezinárodní mír, kdyby nadále trvaly.“

To jest všechno jiné než jen konservativní lpění na jedné situaci, na jednom vykonaném rozdělení majetku. To jest paragraf, jehož užitím může Společnost národů přispěti k podepření míru, když jinými prostředky se jí to dosud nepodařilo, snad právě proto, že měla zásadní neochotu užívati někdy také paragrafu tohoto. Hned v prvním zasedání Společnosti mluvili italská delegáti — tenkrát ještě vyslanci demokratické vlády — o spravedlivém rozdělení surovin. Byli vyslyšeni bez ohlasu. Následkem také této neochoty začali brzy do Ženevy docházet delegáti fašističtí, a historie habešské války a historie evropská po ní dokazují, že to Itálie myslila zcela vážně se svým zájmem na spravedlivém rozdělení surovin — což znamená také na spravedlivém uspořádání koloniální otázky. Bude se svět nyní stejně nepozorně dí-

vati na Němce, jako se tenkrát díval na Italy, a je ochoten se vystaviti zase nějakému překvapení?

Musíme ještě říci, proč jako Středoevropané můžeme se přece nestranně vyjádřiti o této otázce a proč je v tom více než jen projev našeho strachu: i ty státy, které nyní spravují bývalé německé kolonie a které by je musily vrátiti, pokládají to za méně nebezpečný ústupek Německu než dáti mu volnou ruku ve střední a východní Evropě. Dostane-li Německo zpět své bývalé osady, na obraze světa se mnoho nezmění. Kdyby ovládlo střední a východní Evropu, byl by to začátek jeho cesty k světovládě. Vlastnictví roztroušených kolonií, k nimž je dlouhá a obtížná cesta, nemůže býti stavěno na roveň s ovládnutím velkého souvislého území v Evropě. Poněvadž toto jest nepochybně jasno všem, nemusíme se snažiti odvracetí pozornost od sebe a prositi o smilování prostředkem takových úvah, jako jest tato. Není založena na strachu, nýbrž na snaze přiblížiti se pravdě.

F. Peroutka.

poznámky

Německý životní prostor

Tato slova, která jsou tak obvyklá v nynější politické literatuře a propagandě Třetí říše, ozvala se minulý týden také v naší sněmovně z úst henleinovského poslance Birke. Slyšíme-li je nyní od Němců tak často, musíme mít za to, že se za nimi skrývá jakási skutečnost, a musíme mít dost objektivnosti, abychom jí uznali. Je to ta skutečnost, že německý národ je největší ve střední Evropě a že má skoro ve všech středoevropských státech početné menšiny. Jde ovšem o to, jaké kdo z této skutečnosti vyvodí důsledky. Masaryk často zdůrazňoval, že Němci, právě proto, že jsou největší, mají za Evropu také největší odpovědnost, a že evropský stav se bude utvářet buď příznivě nebo nepříznivě podle toho, jak si Němci tuto svou odpovědnost budou uvědomovat. Podobnou myšlenku vyslovil také německý myslitel F. W. Foerster ve své poslední knize „Evropa a německá otázka“ a vyhrotil jí ve velmi zajímavý názor na politický úkol německého národa.

Foerster tvrdí, že Němci svou početností a svým rozložením po veliké části Evropy jsou národ s posláním universálním, nikoli úzce nacionálním. Vytýká jim, že zradili velkou myšlenku, na níž byla založena středověká římsko-německá říše, to jest organizovat evropskou nebo aspoň středoevropskou mosaiku národů v jeden celek, v němž by každý zúčastněný národ měl své místo a své dobré právo. Foerster proto považuje za chybu, že Bismarck ustavil říši na maloněmeckém základě jako nacionální stát, který se egoisticky uzavřel do sebe. Především tím přetřel historické a ideové pouto mezi říší a německými menšinami v ostatních státech a za druhé tím podporoval také v německém okolí partikularistický nacionalismus u ostatních menších národů. Historický výsledek toho je dnešní separatismus a vzájemná nevraživost a nedůvěra evropských národů.

Zajímavé je, že i v nacistickém myšlení stále ještě žijí vzpomínky na římsko-německou říši. Vzaly však na sebe podobu imperialistickou. Také v řečech o životním prostoru německého národa ještě slyšíme jejich ohlas. Tady však má Foerster rozhodně pravdu, říká-li, že Německo, jakmile se jednou organizovalo jako nacionální a nacionalistický stát, ztratilo právo dovolávat se svého poslání ve smyslu staré římsko-německé říše, která byla organizována na docela jiných ideových základech. Dnešní nacisté ve svém materialismu a sobectví si věc prostě představují tak, že všude tam, kde je nějaká německá menšina, má Německo legitimní hospodářské a politické zájmy. A protože ty menšiny jsou ve střední Evropě všude, u nás, v Maďarsku, Rumunsku, Polsku, na Ukrajině, zahrnují nacisté všechny tyto státy do „životního prostoru německého národa“, nic se neohlížeje na to, že v tomto „životním prostoru“ jsou také mnohé národy jiné, které také chtějí žít, které jsou na své půdě déle než Němci a mají tam zdrcující převahu.

Naši henleinovci ve svém janičárském epigonství tyto nacistické myšlenky papouškují a vytykají nám, že neděláme politiku s Berlínem, nýbrž s Francií a Moskvou. Jsme prý v německém životním prostoru a máme se zařadit podle toho. Na to odpovídáme, že kdyby mělo Československo s Německem politicky spolupracovat, museli by především němečtí nacisté dělat jinou politiku. Henleinovci si nikdy nedali ani nejmenší práci, aby si nezaujatě prozkoumali, proč vlastně jdeme politicky s Francií a Ruskem a nikoli s Německem. Ve svém politickém primitivismu z nás prostě dělají kazimíry a lidi zlé vůle, kteří nemají nic lepšího na práci než dráždit německou říši a škrtnit Němce v Československu. Jejich úzký obzor a — řekněme to rovnou — politická nezdělanost jim nedovoluje pojmut myšlenku, že patrně máme pro svou politiku nějaké velmi reálné důvody a že tyto důvody nebudou daleko od toho, jak se náš veliký soused začal politicky vyvíjet po roce 1870. Co jiného zbývá malému národu vedle kolosa, který se dal na cestu imperialismu? Henleinovci jsou ovšem s problémem hotovi krátkce: velké Německo dělá imperialismus, proto se vy, malí Češi, musíte podrobit. Zdarma a franco nás posílají do německé zájmové oblasti a nejsou s to pochopit, jak fantastický, nereálný a konec konců směšný je způsob jejich uvažování. Žádný národ na světě se ještě žádnému imperialismu dobrovolně nepodrobil. I ti Habešané hájili svou nezávislost, i ty necivilisované kmeny v Africe. A o nás si henleinovci myslí, že budeme politicky kapitulovat, jakmile něco uslyšíme o německém „životním prostoru“?

Problém německých menšin je opravdu vážný, to rádi uznáváme. Ale je holá nemožnost vyřídít jej imperialisticky. Tolik síly — ani mocensky ani kulturně — nemá ani velký německý národ, aby zvládl střední Evropu při dnešní její politické vyspělosti a uvědomení. Jak se bude německým menšinám dařit, to závisí jednak na nich samých, jednak a hlavně na politice německé říše. Německo má za Evropu největší odpovědnost, v tom měl Masaryk pravdu. Chyba je, že si dnes tuto odpovědnost neuvědomuje. Z. S.

Historie jednoho sousedství

(Kronika německé propagandy proti Československu.)

Po teplické aféře, která by si za obvyklých okolností nezasloužila víc, než lokálku, nezapomnělo Henleinovo vedení znovu zdůraznit, že územní autonomie je jediným prostředkem, „jak zabránit dalšímu zostření vnitropolitických poměrů“. Říšskoněmecký tisk reagoval okamžitě a začala kampaň, která se stupňovala k bubnové palbě, živěné heslem „Völkischer Beobachter“: „České čelkistické metody ohrožují evropský mír.“ V tiskovém útoku vyznamenávaly se zejména čtyři uprchlíci z Československa, kteří v Třetí říši dosáhli vysokých hodností. Jeden z nich, dr. Viererbl, napsal doslovně, že „u kolébky českého státu stály lež a nenávisť, vražda a teror“. Vláda i veřejnost zachovaly v republice obdivuhodný klid a rozvahu, protože v tomto ohledu má již Československo bohaté zkušenosti. Víme, že takové kampaně končí právě tak náhle, jako začaly, a výpad po teplické aféře nebyl první ani poslední. O účinnosti kampaní nemají snad ani v Německu přílišné iluze a sotva mohou věřit, že by se tím změnila zahraniční politika Československa. Po dohodě o menšinách, kterou Třetí říše uzavřela s Polskem, a po tiskovém příměří s Rakouskem, má nacistická propaganda zřejmě nedostatek agitačního materiálu a kromě Moskvy a Valencie nezbyvá jí mnoho k vyvolávání neklidu a k odvádění pozornosti německého lidu. Sledujeme-li propagační tažení proti Československu chronologicky, zpozorujeme, že nezačínají kampaně hned po příchodu Hitlera k moci a že mimo ojedinělé útoky nabývají soustavnosti teprve od roku 1936. Od té doby začíná také nápadná pozornost pro každou akci a slovo Henleinovy strany. Ostatně i „bolševické nebezpečí“ bylo objeveno teprve tři roky po vzniku nacistického Německa.

Již v lednu r. 1936 dodala německému tisku materiál Henleinova řeč, které se ujala zejména „Deutsche Allgemeine Zeitung“. Pod titulem: „Vyhladovění sudetského Německa — vážné upozornění strany Konrada Henleina“, přináší líčení, jako by sudetské kraje byly zlomyslně a úmyslně vydány hladu, protože tam žijí Němci.

V dubnu vydalo oficiální Deutsches Nachrichtenbüro upozornění cestujícím do Československa: „Vydávají se nebezpečí, že je neznalost tamějších, velmi přísných zákonů může přivést do konfliktu s úřady.“ Tentýž měsíc konaly se volby do říšského sněmu, při kterých byli zvoleni nacionální socialisté —

Krebs, Jung a Schubert. Československý vyslanec v Berlíně odevzdal v německém ministerstvu zahraničí protestní notu, ale bez výsledku.

Až dosud jsou ještě útoky více méně příležitostné, objevují se jen v několika časopisech a netýkají se státních základů Československa. Na podzim r. 1936 rozbíhá se německá propaganda k velké ofenzivě, kterou uvádí oficiální proslov ministra Goebbelse. Tato první velká kampaň hřími současně a souběžně s palbou proti Francii a popudem jsou nové zjevy v mezinárodní politice. Pamatujme si dobře: nikoli události v Československu, nýbrž potřeby Třetí říše.

V září se konal 8. sjezd nacistické strany v Norimberku, na kterém ministr propagandy Goebbels pronesl velkou protibolševickou řeč. Mimo jiné prohlásil: „Na území Československa je 36 ruských letišť, která vybudoval Sovětský svaz a odkud lze dosáhnouti v několika minutách nejdůležitějších strategických bodů v Evropě.“ Hned 11. září Československo úředně dementovalo toto tvrzení a 23. září odevzdal čl. berlínský vyslanec protestní notu, která však neměla praktického výsledku. Německá propaganda rozšiřovala i potom fantastické zprávy o ruských letištích v ČSR. Zprávy se opíraly o mapu československých letišť, kterou přinesl moskevský časopis „Na stráži“. Pod obrazem byl text: „N o v á letiště v Československu“ ale propaganda jej přeložila jako „n a š e letiště“, aby měla materiál. Tato kampaň trvala až do ledna 1937 a skončila tím, že československý generální štáb pozval německého vojenského atašé, aby si kdekoli a libovolně letiště prohlédl. Německý vojenský přidělenec nabídku samozřejmě nepřijal, za to však navštívil letiště anglický vojenský odborník a kampaň utichla.

V říjnu si už ústředí propagandy našlo náhradu. Československo se prý hemží sovětskými důstojníky, četní ruští důstojníci slouží a studují v ČSR a stavba nové železnice na Slovensku i civilní letecké spojení Praha—Moskva slouží vojenské spolupráci mezi sovětským Ruskem a Československem.

V listopadu se říšskoněmecký tisk zabýval komunistickými plány pro vytvoření lidové fronty v Československu a opíral se při tom o „dokumenty“, které uveřejnila Henleinova „Rundschau“. Píše: „Bolševický plán pro Československo — cíl: sovětská republika.“

V prosinci se německá propaganda chytá návrhu na jmenování tří profesorů židovského původu pro německou universitu a útočí na „požadovstění“ německých vysokých škol v Československu. Objevuje záminku dokonce i v sanaci Centrální banky německých spořitelů, kterou stát provedl se značnými oběti: „Nový úder proti sudetskému německému — Centrální banka německých spořitelů zrušena.“

Ačkoli by Třetí říše měla dost důvodů, aby o zasahování do španělských věcí mluvila velmi opatrně, přece jen začala letošní propaganda proti Československu obviněním, že nedodrží dohodu o nevměšování. Zahájil ji ovšem „Völkischer Beobachter“, který se v lednu skvěl titulky: „Přes všechna ujištění — česká baterie“ pro rudé ve Španělsku. „Verbování pro španělskou rudou frontu trvá dále“. Současně vrátila se také kampaň, že je Československo nástupištem sovětského Ruska proti Evropě. Po dosavadních zkušenostech stala se nacistická útočnost záladnější i opatrnější. V tomto případě dovolávala se již článků a „dokumentů“ v maďarském tisku („Esti Ujság“ a „Magyarság“), které tam sama umístila a pak citovala. Šlo o předstíraný a vymyšlený nástupní plán sovětské armády přes Československo.

Ruku v ruce s touto kampaní začíná zesílená propaganda ve prospěch německé menšiny, která je prý v Československu hrozně utiskována.

Le den: V Německu vychází pod titulem: „O dvě stě tisíc Němců víc“ kniha, která líčí bídu sudetských Němců v nejkřiklavějších barvách a způsob, jak je Československo soustavně hubí. O knize píše velmi pochvalně všechen německý tisk, cituje z ní a připojuje komentáře proti republice.

V únoru se objevuje nejdřív kampaň o 3000 německých politických vězňích, kteří prý úpí v československých žalářích. Československo opravuje úředně, že počet sudetoněmeckých politických vězňů obnáší pouze 373. Tentýž měsíc zdouvají se však vlny propagandy pro vídeňského letce, který píše na obloze různá znamení a o kterém německý tisk tvrdí, že pilot letěl z Československa, kreslil sovětské symboly a odletěl nazpět do ČSR. Nacistická propaganda používá této příležitosti, aby oživila pohádku o sovětských letištích. Brzy se ovšem ukázalo, že jde o letce mezinárodně známého, který pracuje v německých výzvědných službách a je zaměstnán v rakouské le-

tecké továrně. I ta okolnost, že komunisté hlasovali v čl. parlamentě pro zvýšení aktivního stavu armády, dává podnět k novému výpadům.

V d u b n u žije propaganda ze stížností henleinovského poslance na československou justici. „Pražská justice bez masky — dlouhé měsíce bez výslechu ve vazbě, těžká obžaloba proti českým justičním metodám, v Čechách neznámená člověk nic, sudetští Němci o čekistických metodách české justice“ — to jsou různé titulky v říšském tisku. Když se pak musejí vzdát svého hřiště německý fotbalový klub, protože na pozemek bude museum, mluví německá propaganda ihned o novém úderu proti německé menšině. Nevadí jí ani, že DFC je klub, vydržovaný většinou ze židovských peněz. Prostě: „Akt českého násilnictví proti pražským Němcům.“

V následujících měsících se kampaň proti Československu zrychluje a je také stále hrubší. Pracuje s nadávkami a pomocí všeho německého tisku i rozhlasu.

„Völkischer Beobachter“ v červnu označuje Československo za „baštu světového židovství“. Hned potom přichází případ Bruna Weigela. Několik listů již dříve psalo o „případu Lampa“, který prý byl k smrti utýrán v čl. vězení („v žaláři umučen k smrti — strašlivý osud Němce na Hlučínsku“) a 18. června začíná velká kampaň pro říšskoněmeckého příslušníka Weigela. Jde o vyzvědače, vykázaného z Československa, který prý byl ve vězení týrán. Prudkost kampaně prozrazují titulky: „Sadistické týrání německých vězňů v českých žalářích — mučení Němce v Praze — spoután a zbit obušky.“

Weigel mizí pak z říšského tisku náhle, ale jako náhrada a doplněk je inscenován též měsíc případ S t a u b n e r ů v. Materiál dodává opět stížnost henleinovských poslanců, podaná ministerskému předsedovi Hodžovi. Staubner si prý vzal život v československém vězení a říšský tisk píše: „Mučení pražské justice dohnalo sudetského Němce k smrti.“

Koncem června následuje útok pro závod Gordon-Bennettův, při kterém prý československá letadla přinutila dva říšskoněmecké balony, aby přistaly na československém území. Ve skutečnosti přistaly proto, že špatně rozuměli signálům. Ale německý tisk bouří: „Praha: neslýchané přehmaty proti německým balonům.“

V č e r v e n c i je zahájen útok, maskovaný „vědecky“. Onírá se o publikaci, která vyšla v Německu a obsahuje československé memorandum mírové konferenci. Z této publikace černá tisk látku několik neděl a používá ji k útokům, které mají otřást historickými základy Československa. Tvrdí totiž, že republika vznikla „na základě lži a padělků“. Hned potom začíná kampaň, která si vzala za záminku plakát, dokazující pravě československé dohvačivé tonhy a imperialismus. V pražských tramvajích oběhla se tehdy nálenka, znázorňující vývoj českého státního území s nápisem: „Střežme svého území!“ (Schützen wir unser Land) Propaganda jej přeložila tak, jako by náleť vyzýval k rozbití Německa, a tisk mluví o českém heslu: „Zertrümmern wir ihr Gebiet.“

V červenci a v srpnu oběhly se podnět k velké kampaň pro záležitosti dětí z Československa do Německa. Československá vláda záležitosti zakázala, protože pořadatel — Bund der Deutschen — nedovedl vysvětlit, jak byl proveden výběr dětí, jaký je účel cesty a jak je zajištěna ochrana dětí před politickým ovlivněním. Pořadatelé neodpověděli, ačkoli byli několikrát vyzváni, za to však začala v říšskoněmeckém tisku nalba: „Praha zakazuje německým dětem prázdninový pobyt v říši — demokratická „humanita“ v praxi — nenávisť diktuje hlad.“ Tisk pronadl nepřičetnosti, když československá vláda odůvodnila zákaz i tím, že zásobovací poměr v Německu nedávají záruku pro zdárný tělesný vývoj dětí. Noviny se rozduřily: „Nestvdaté lži a vtvářky v českém tisku — Praha napadá říši — příznačně odůvodněním zákazu cest sudetoněmeckých dětí — bída v sudetské části Československa volá do nebe.“ „Celý měsíc pokračuje kampaň hrůzostrašnou propagandou o bídě sudetských Němců a to na základě interpelace, kterou poslal henleinovský poslanec. („Bída sudetských Němců — bída dětí v Sudetech — sudetoněmecká oblast bídy — podvzvěšené děti obětí záskrtu v okrese falknovském.“)

V z á r í se kampaň proti Československu vzbíjí nad tím, že pohraniční stráž odebrala politický propagační materiál dětem, vracet se z Německa: „České hrůzinství — sudetoněmeckým dětem odebrala dárky.“ Opravdu po česku: chudým sudetským dětem snáhlí dárky.“

V ř í j n u si kampaň vzala za záminku výstavu Mánesa pro několik protifašistických kresb a karikatur. Říšskoněmeckému tisku tato okolnost stačí, aby se dal na pochod: „Nová pražská sprostota — Český ministr zahajuje výstavu, nepřá-

telskou Německu.“ Závadné kresby byly odstraněny, ale odpovědi za tuto ochotu byla kampaň pro aféru v Teplicích-Šanově, přitažená za vlasy.

Taková je kronika nacistických kampaní proti Československu v posledních dvou letech, jak ji podrobně vypočítává pařížský týdeník „Das Neue Tagebuch“. Dokazuje názorně, jak se žije a stupňuje německá nenávisť a nepřátelství proti sousedu, který chce jen dobrý poměr a mír. Naučili jsme se mnohému a především klidu. Německé propagandě se nedaří přesvědčit svět, že Československo hubí německé obyvatelstvo, a ministr Goebbels nemůže doufat, že by republika pod tlakem takových kampaní změnila svou zahraniční politiku. Víme, že s podobnými útoky musíme počítat i v budoucnosti, ale zbývá otázka: Jakému účelu slouží soustavné štvání německého lidu proti Československu a jaký účel sleduje stále dokonalejší spolupráce Henleinovy strany a Třetí říše?

Britsko-americká odpověď na protikomunistický pakt

Neville Chamberlain mohl cítiti skutečné potěšení, k němuž se přiznával, když dolní sněmovně oznamoval, že přípravná jednání o anglo-americké obchodní smlouvě byla příznivě skončena. Není to maličkost, rozšíření rámec ottawské dohody na Spojené státy, a snad brzy potom i na panamerický celek. Britská říše nepochybně projevuje před světem soudržnost, hodnou uznání, když dovede se svými všemi dominiemi dohodnouti se se Spojenými státy o jednotné obchodní smlouvě. Představme si, co parlamentu a vládních departementů, ústavně odpovědných svým národům, se dovedlo zde dohodnouti zásadně o věci, která nebyla bez překážek a zájmových rozporů. Byl-li britský premiér potěšen tímto úspěchem za svoji říši, mohou býti druhé demokracie posílány dobrým příkladem, že systém, ke kterému též se přiznávají, daleko ještě nepatří do starého železa a že dovede něco svěsti, když chce a když zná svůj cíl. Přes rok trvalo, než se došlo k výsledku, který zdá se zaručovat, že je tak říkající ruka v rukávě a že vlastní meritorní jednání se skončí tak, jak se sluší a patří mezi dvěma demokraciemi.

Co přispělo k této velkorysému obchodně-politické konstelaci, která má býti rozšířena též na Francii a — podle plánů Washingtonu i na ostatní evropské demokracie a střední Evropu, kdyby se v dunajském prostoru vytvořila příslušná preferenční dohoda — je známo. Washington projevuje Rooseveltovými a Hullovými si uvědomil, že ohrožení světového míru ohrožuje bezpečnost a zájmy též Spojených států, a hledal proto včasné opatření. Mezinárodní součinnost mohou USA ovšem zažít jen prostředky pacifistickými. Myšlenka, pracovat k uvolnění mezinárodního napětí bouráním autarkických hradeb, které jsou líhni a hradem totalitních režimů, byla jako na dlani, a Washington ji Londýnu předložil. Říšská britská konference z letošního května neměla ještě valného pochopení pro něco takového. Hospodářské oběti se nerady poskytují. Avšak rozšíření osy Řím—Berlín na Tokio, protikomunistický pakt tohoto bloku se žihadlem, mířícím hodně na západ a vyzývavý postup Japonska na bruselské konferenci srazilily nutně Ameriku s Union Jackem dohromady. To je nejdůležitější znak britsko-amerických obchodně-politických jednání, že vlastně zakládají politický blok britsko-americký. Je příznačné pro tento blok, že má nebezpečí totalitních režimů za skutečnější než nebezpečí bolševismu. „Žluté nebezpečí“ a německo-italská solidarita s ním, provázená intervencí ve Španělsku a podobnými avantýrami vytvořily psychologickou jednotu celého anglosaského světa, jejíž úplnost byla na př. v dolní sněmovně projevena tím, že se na základně nové obchodně-politické dohody svorně sešli cobdenovští liberálové, labouristé i imperiální konservativci. Jenom za skupinku die-hards se ozval posl. Amery. Ten však vyslovil na schůzi průmyslníků britské říše pouze obavy, že nová obchodní smlouva nepostačí, aby zrevolucionovala americký názor na zahraniční věci, aby Spojené státy daly dohodě též vojenský ráz, a byly ochotny bojovat za Společnost národů ať v Evropě, ať na Dálném východě. Jinak je přesvědčen, že nic by nemělo tak dalekosáhlý význam pro svět a jeho budoucnost, jako společný postup britsko-amerického bloku.

Myšlenka je zatím v činném pohybu a uvidíme, co se z ní vyvine. O to bude míti jistě svůj zájem též Francie a její spojenci s ní. Kdyby z toho všeho vzešla pak myšlenka, o rganiso vati hospodářsky Společnost národů, dání tomuto společenství základ hospodářské vzájemnosti,

mohly by nadejítí nové doby této poodložené instituce. Pak by sotva se přihazovalo, že by se množily případy hluchého a efektního bouchání dveřmi Ženevy těmi, kdo si řekli, že na politice protizenevské více vydělají. jk.

Neznalost zákona

Snad by se našli lidé, kteří by — nehledíce ke všelijaké pesimistické literatuře — věřili, že jsme my, právníci, povolání, abychom „vysoko třímali prapor“ a dokonce uhájili i vládu spravedlnosti na světě. Na tom nezáleží, že vezmeme-li v úvahu na př. hetitské zápisky, rozluštěné nedávno profesorem Hrozným, můžeme právníci na tomto světě odhadnout na deset tisíc let věku, ne-li více, a že se přece právníkům nikdy a nikde nepodařilo zavést řád spravedlnosti mezi lidmi. Nezáleží na tom, protože, co není, mohlo by být, a protože praví básník, že cesty mohou být rozličné, jenom vůli máme všichni rovnou. Tu vůli máme a musíme mít — spravedlnost nám musí svítit na cestu temnotami. Ale odpusťte mi trochu skepse: jedna skutečně nesmírná překážka spočívá ve větě, že neznalost zákona neomlouvá. A tuhle větu nemůžeme s všeobecnou platností odvolat, nemůžeme se jí vzdát za žádných okolností. Dobře vím, že jsou výjimky, že někdy i neznalost zákona bude mít značný význam při právním posuzování následků lidského jednání. Mohu dokonce uvést dosti srozumitelný paragraf občanského zákoníka: Byla-li někomu plněna věc nebo vykonána činnost, na které neměl vůči plniteli práva, omylem, byť to byl i omyl právní, lze v prvním případě požadovati vrácení věci, ve druhém však mzdu, která jest přiměřena poskytnutému užtku.

Ale nehledíme-li k takovým výjimkám, můžeme pokládati základní pravidlo, že se nikdo nesmí vymlouvat neznalostí zákona, za obecné platné — a naprosto nezbytné. Protože by jinak zahynula právní bezpečnost, která má jako sociální skutečnost a podmínka sociálního života větší cenu, než jednotlivcovo překvapení, že proti němu něco platí, o čem snad skutečně nevěděl. Jak by to také vypadalo, kdyby na př. žalovaný, jakmile by se věc začala vyvíjet v jeho neprospěch, mohl celou žalobu zvrátit jednoduchým prohlášením, že neznal zákona, který svědčí proti němu? Jak se chcete nesporně přesvědčit, že to je vůbec pravda?

Bude na světě rozhodně méně nespravedlností, budou-li zákony dělány tak, aby byly všeobecně srozumitelné. Má jim rozumět nejen advokát a soudce, ale snad skutečně každý, koho se takový zákon dnes nebo zítra může dotknout. Jde jen o to, jak to udělat. Při generální debatě o osnově občanského zákona pro naši republiku řekl jeden poslanec, že se nyní zákoník musí tak předělat, aby mu každý rozuměl. Nevím, co myslel slovem „každý“ a co mínil slovem „rozumět“. Ale myslel-li zákon, který by byl stejně pochopitelný profesoru občanského práva jako stařeňka na venku, která čte Nebeklič nebo od Bohumila Zahradníka-Brodského „Poslední pokušení“ — musil by snad takový zákoník udělati sám. Z nás, kteří jsme se účastnili práce a děle než deset let přemýšleli o formulaci osnovy, nikdo nedovede udělat tak absolutně jasný a každému stejně pochopitelný zákoník. Je to nad naše síly. Jak je známo, nedovedl to ani Zeiller, jehož dílo za dobu 126 let zplodilo ohromnou literaturu, kterou už dnes nikdo na světě nemůže celou nosit v hlavě. Octne-li se tedy ona dobrá stařeňka, která rozumí Nebekličovi a „Poslednímu pokušení“, ve sporu o vlastnictví, o služebnost, o náhradu škody a p., bude proti ní platit starý nebo nový občanský zákon, ačkoli je jasné, že chudák nezná tuto knihu ani její literaturu a nemůže ji znát právě tak, jako nezná knihu Tomáše Akvinského „Summa theologica“, a přece proti ní bude na posledním soudě platit Písmo.

Snad se na mne nerozhněváte, řeknu-li, že dokonce neznám ani jediného právníka, o kterém by se v tom nebo v onom případě nedalo dokázat, že trpí neznalostí zákona. Je to prostě nad lidské síly, aby v dnešní době někdo dokonale a trvale nosil v hlavě celou tu nesmírnou pojmovou džungli, které se říká právní řád platný ve státě. Nejvyšší požadavek, který můžeme vznést na lidi, zejména pak na právníky, jest, aby dovedli nalézt ustanovení, které je právě zajímavá, na kterém závisí osud jejich nebo lidí jim svěřených, a aby, naleznouce takové ustanovení, dovedli je s porozuměním přečíst v souvislosti časové a soustavné. Ani to není malichernost, jak se může každý přesvědčit, dá-li se do pilného studia „Sbírký rozhodnutí nejvyššího soudu“. Pozná, o čem všem se dá pochýbovat, v čem všem se lidé odborně vzdělání mohou mylit a jak podivná poblouzení musí někdy spravovat nejvyšší soudní instance. Jen si račte představit, že na př. jednou pronikla až k nejvyššímu soudu otázka, může-li muž-vdovec požadovati

bolestně za duševní bolest, kterou vytrpěl následkem zprávy, že jeho manželka utrpěla smrtelný úraz při železničním neštěstí, a může-li tento nárok opírat o § 1325 obč. zákona! Mohla by se sepsat kniha kuriosit, čerpaná z nejskutečnější skutečnosti právního života. Ale to všechno, co blíže znám, je jen občanský zákoník a to, co s ním přímo nebo nepřímo souvisí. Co teprve říci o celé té nepřehledné stavbě, kterou představuje nevinný nadpis „Rejstřík československého práva“ na jedinečné knize dr. Hoffmanna a dr. Daňka!

Na 654 stránkách je soupis právních ustanovení, platných v zemích Českých a větší část ustanovení, platných na Slovensku a na Podkarpatské Rusi. Je to sepsáno nadmíru důmyslnou metodou, takže hledající skutečně bez namáhání najde neodlehlejší ustanovení, o jehož existenci snad nikdy ani nevěděl, a které se vynoří, aby se mu postavilo nějak do cesty. Skutečně nevím, jak vyjádřit obdiv a vděčnost českého právníka nad ohromnou prací, která tu byla v tichosti vykonána, a o které se po veřejnosti nemluví. Patří to mezi nejdůležitější publikace „Kompasu“ — a snad za čas nebude advokáta, notáře, soudce, který by toto dílo, sahající do roku 1936, neměl na dosah ruky. Takovými spisy se džungle stává pěstěným lesem, ve kterém se sice dá zabloudit, ale kterým se dá proniknout za vedení skutečného, ne již jen symbolického kompasu.

Je tím vyhojena nesnáz s neznalostí zákona? Bohužel je tím jen neznalost, zjištěná u odborníků méně odpustitelná, protože mají možnost nalézt, a mají schopnost pochopit zákon. Končím osobní poznámku. Jsem profesor právnické fakulty a v této hodnosti prohlašuji: Nejsme s to, naučiti svoje posluchače, aby znali všechny zákony a aby tuto znalost podrželi do konce svého života. Můžeme jen naučiti svoje posluchače právnicky myslet, t. j. vyvozovati ze správných premis správné úsudky, chápati právo jako stavbu logicko-systematickou, rozumět životním skutečnostem a správné je podrobovat normám, do jejichž pojmové oblasti spadají, při normách konkrétních pamatovat na nadřazené normy, jež spolu určují jejich smysl teoretický i praktický a v pochybnostech se řídit právem, slušností a svrchovaným zájmem státního kolektiva. Tím se liší právník od laika, který čte normu izolovanou od souvislosti a čte ji podobně, jako kdyby četl Nebekličovi a „Poslední pokušení“. Je to rozdíl — a věřte mi, není to rozdíl malý. Stojí za vědeckou přípravu a za setrvání ve styku s vědou.

Emil Svoboda.

Směna resortů a skutečnost

Byla po měsíce horká rozprava o potřebě výměny resortů vládních mezi koaliciemi stranami. Rozpravu veřejnost sledovala se sympatií. Provázely ji však také pochybnosti zkušných, kteří se nedají strhnout jen novou kampaní, nýbrž posuzují naše koaliciční režimy z jejich delší praxe. A ti mají nyní potvrzeno, že zdržlivost k mezikoalicičním turnajům není neoprávněná. Rozpočtovým výborem právě probíhá projednávání kapitol státního rozpočtu, a co vidíme? To, co od počátku naší vlastní parlamentní a koaliciční praxe pravidelně: agrární vládní resorty mají rozpočtové zpravodaje z klubu strany republikánské, živnostenská strana má pro své koaliciční ministerstvo obchodu svého zpravodaje, lidová strana a strany socialistické delegovaly ke kapitolám svých ministerstev též vlastní rozpočtové zpravodaje. Potom že u nás není dosti smyslu pro politickou kurtoasii! Je, jenže — běda — právě tam, kde má své místo jedině kontrola, která nemá znát ani bratra, neboť běží o zkoumání hospodářství ze všech nejdůležitějšího a nejdůležitějšího. Shledává-li se politická výměna koalicičních ministerstev za a zatímně těžkou, mohla být nahrazena politickým prohozením rozpočtových zpravodajů. Nedosáhlo-li by se tím téhož, jistě by to veřejnost značně uspokojilo jako důkaz, že je vůle řešit problém v rámci daných poměrů. Výsostně právo parlamentu kontrolovati státní správu a její hospodářství by nepochybně bylo účinnější, kdyby, řekněme ministerstvo Národní obrany, mělo za rozpočtového zpravodaje nikoli agrárníka dr. Brdlika, nýbrž poslance jiné koaliciční strany, a naopak. Mohli bychom při takovém pořádku čísti pak mnohem méně kritik a polemik v koalicičních novinách proti té či oné resortní politické správě a jistě by takové opatření mělo i příznivý vliv na věcnější personální politiku politicky zastupovaných ministerstev. Letos se na takové řešení nepamatovalo. Ať se o něm aspoň diskutuje a nechť se koalice o něj pokusí při příštím rozpočtu. Je-li výběr — buď politická výměna vládních resortů nebo rozpočtových zpravodajů — bude snad věc snadnější.

Actus.

Právem a neprávem

Česká filharmonie se vrátila ze zájezdu do Anglie, který byl slavným tažením za dobré jméno republiky. Otvírala českou hudbou pro nás anglická srdce, tradičně střízlivá. Když se vrátila, přišlo ji na nádraží uvítat jen několik nejvěrnějších přátel. Četli jsme pak tu a tam vyčítavé srovnání, jak by se asi za podobný úspěch za hranicemi odvděčilo pražské občanstvo sportovcům. Jaké slavné uvítání by uchystaly tisícové zástupy takovým footballistům! Jakou Popelkou je u nás umění!

Pravda — jenže jen napolo. Obliba a sláva sportu má silný kořen i v dobré propagaci tiskem. Tu srovnávejme! Jak se píše o našich footballistech, když hrají doma — a teprve v cizině? Zajisté lze věřit milovníkovi dobrého slohu a jazykové čistoty, že mu četba valné většiny sportovních rubrik působí utrpení. Ale tím se nevyvrátí skutečnost, že tisk přináší o sportovních událostech zprávy zajímavé a živé, dobře upravené. A jak vypadají zprávy o hudebních událostech? Jsou také podány a upraveny tak, aby chytaly aktuálnosti?

Slyšíme námitku: ale v hudbě přece nejde o věci tak obecně srozumitelné jako ve sportu všeho druhu. Zase námitka oprávněná jen tak asi na 50%. Tomu, kdo nezná zákony hudební skladby — a je takových většina, nemůže hudební zpravodaj vykládati podrobnosti o znamenitosti či chybnosti třeba nějakého akordu. Hudební dílo však chce mluvit k lidem, jinak by se přece nepředvádělo na veřejném koncertě a plakáty by na ten koncert nezvaly kde koho. Buď tedy má co říci průměrně vzdělanému člověku, nebo už vůbec ne. Buď tedy musí hudební zpravodaj vytěžit z provozovaného díla, co říká obecně srozumitelného, nebo má říci bez obalu svůj soud o jeho lichosti. Místo toho čteme v novinách zprávy, jejichž slovník a fraseologii známe dopodrobna za pár měsíců. Za pár měsíců by mohl takřka kdokoliv psát hudební referáty — napřed do zásoby. Tím se hudbě popularita nezjedná. *ld.*

Den ticha

(Z rozhovoru s cizincem-odborníkem, který to s námi myslí dobře.)

Aby se vyzkoušelo, kolik má Praha zbytečného hluku, požádal se v pátek den ticha. Četli jsme na vyhláškách, co se žádá na chodcích, automobilistech a řidičích všech možných vozidel, aby se toto ticho zachovalo. Ale nejde se, bohužel, na kořen věci. Uspořádáním jednoho dne ticha se zajisté Praze nepomůže. Příčiny pražského hluku tkví v něčem, co se nedá odstranit nějakou vyhláškou. Jednou z největších příčin zbytečného hluku je především pražská dlažba. Mimo hlavní ulice dnes auta vůbec nemohou jezdit, nechtějí-li řidiči riskovat prasknutí per, osy nebo poruchy v kardanu. A nestane-li se nic z toho, aspoň se všechny šrouby a tužič i celá konstrukce vozu jízdu po hrbolaté cestě roztřepe a urychlí tak generální opravu.

Dlažba nejen že nevyhovuje automobilistům, ale ani povozům taženými koňmi. Místo aby kola přecházela zvolna s kamene na kámen, kolo buď s jednoho kamene pádá na nižší, nebo zase musí skákat na vyšší. Tím se způsobí neustálý hluk, zvyšovaný otřesem zboží na voze a údery kopyt do dlažby. Lze namítnouti, že se mají pro nákladní vozy pořídit gumové obruče, čímž se hluk, působený koly odstraní. Je to pravda, ale jaká je cena kola dřevěného a cena pneumatiky? Tento rozdíl u jednoho vozu, dosahující výše 3 až 4 tisíc korun, je také rozhodujícím činitelem při dnešní krizi u majitelů dopravy.

Daleko snazší řešení je vyasfaltování jízdní dráhy, aspoň tam, kde to v Praze jde, totiž kde svah nepřesahuje přibližně 10% sklon. Mělo by to vedle tiché dopravy ještě tu výhodu, že by se ulehčilo hlavním ulicím, které, protože jsou lépe vydlážděny nebo vyasfaltovány, svádějí k sobě všechnu dopravu. Je to na př. paralelní třída Svornosti se Štefaníkovou. I auta, jedoucí do třídy Svornosti, drží se pokud možno hlavní třídy, protože nemohou po „obláskové“ dlažbě vůbec jeti. Je to pouze jediný příklad, ale našlo by se jich v Praze mnoho.

Hlavním zdrojem hluku jsou však tramvaje. V posledních letech začaly totiž elektrické podniky praktikovat nešťastnou myšlenku svádění všech tratí, jedoucích stejným směrem, na jednu kolej. Tím nastává pravidelně především zácpa ve stanicích, stále popojíždění u refuží, brzdění a zvonění, což vše vydatně zvyšuje hluk pražské ulice a ohrožuje též bezpečnost chodců. Svádění dopravy různých tratí na tutéž kolej má i jinou nevýhodu. Dříve na př. bylo možno projížděti Karlínem buď třídou Palackého nebo Královskou. Pouze do této třídy je dnes svedena veškerá doprava. Přetrhne-li se ráno trolejový drát,

je celá část Prahy od Karlína na východ odříznuta od města, kdežto dříve bylo možno vésti dopravu druhým směrem.

Zdálo by se však, že tato otázka nesouvisí s hlukem, ale uvažujte: jedna trať má interval asi 4 minuty (průměr v době živé dopravy denní, tedy v době největšího pracovního vypětí každého zaměstnaného člověka), vedeme-li tudíž touže ulicí dvoukolejnou dráhu pro jednu trať, projede, počítáno oběma směry, za hodinu celkem 30 motorových vozů, vedeme-li však tudy tři tratě, projíždí jednou ulicí již devadesát vozů atd.

Jiným pramenem hluku a hřmotu pražské tramvaje jest chyba v její konstrukci. Jste-li na př. v Londýně, nepozorujete ani příjezděti motorový vůz. Proč je tomu tak? Námitka, že pražské tramvaje mají masivní a těžkou konstrukci, padá proto, že železo, ať v Anglii nebo tady, má stejnou specifickou váhu. I kdyby londýnská tramvaj byla v zásadě lehčí konstrukce, jsou to vozy jednopatrové a zajisté váha jednopatrového vozu anglického se rovná váze našeho vozu, nepřevyšuje-li jej. Úplně mylný je také názor, že hluk působí výstražná znamení. Vezměte si auto a jedte napříč Prahou. Počítejte, kolikrát musí šofér zatroubiti. Budete překvapeni, jak málo musí používat výstražných znamení. A to ještě tam, kde je ulice pro dopravu naprosto nezpůsobila. Je to zejména část Starého města pražského. Taková čtvrt se má buď zbořit, nebo má býti z ní vyloučena veškerá doprava po kolejkách. Jestliže Klub za starou Prahu nedovoluje boření Starého města, činí tak zajisté správně — ale jak se stylově vyjímá tramvaj, jedoucí Prašnou branou? A co bychom dnes řekli tomu, kdyby trať byla vedena po Karlově mostě, jak tomu kdysi bývalo!

Pražský hluk může odstranit jenom město Praha samo a nikoli chodci nebo automobilisté. Začítí musí především elektrické podniky. Na Starém městě a kopcovitém terénu jest třeba dáti přednost dopravě autobusové, která je tišší a rychlejší. Tramvaj ovšem, moderně konstruovaná, se hodí hlavně pro moderní části města, kde jsou široké ulice. Jest ovšem třeba, aby jednou ulicí projížděly nejvýše vozy dvou až tří tratí, a nikoli jak dosud, aby vozy různých čísel směřující týmž směrem, jely svorně jako dvojčata (7 a 18, 20 a 22, 22 a 11, 11 a 23 atd.).

Město Praha by musilo především ulice rovné vyasfaltovati a nakloněné vydlážditi klenbovou žulovou dlažbou s vyasfaltováním spár. Příliš hlučné ulice by bylo nutno lemovati pasy křoví (kde to rozměry připouští), nebo mohutnějším stromoradiím, které brání šíření se hluku. Na živých křižovatkách by bylo nutno vystavěti podchody pro chodce a přísně trestati přecházení jízdní dráhou, aby odpadla výstražná znamení a hluk působený náhlým brzděním. Železnice uvnitř města už z důvodů strategických by se měla vésti pod zemí, při čemž by se nedokonalá elektrisace pražských nádraží měla zdokonalit a rozšířit na okruh aspoň 10 km od centrálních nádraží. Tím by se též získalo na kráse města.

Jeden den ticha nepomůže; ale plánovitá reorganizace dopravy velkoměsta, prováděná postupně v mezích finančních možností, by za pět až deset let postavila Prahu mezi první světová města, tím spíše, že jediné organizace dopravy zatím brání, abychom v cizině seznali, že Praha je nejspřádanějším a nejkrásnějším městem světa. Nic nemusíme cizině závidět; procházíme-li ulicemi Londýna nebo Paříže, měst u nás tak pověstných a vyhlášených, říkáme si se zadostiučiněním, že jim nemáme co závidět — leč organizaci dopravy.

Silva Thelenova.

Unfair zisky a tiskový soud

Stala se tato věc: významný činitel našeho veřejného života, známý přísností mravních zásad, seriosností a pečlivostí, ke které je již svým úřadem veden, stál před soudem pro tiskový delikt. Být obžalován podle zákona o tisku nepatří k věci výjimečné. I nepečlivějšímu člověku se taková věc občas stane. Zejména tehdy, když si pokládá za určitou povinnost upozornit veřejně na zlořády, které by neměly být trpěny. Je tedy zcela pochopitelné, že se dostal před soud muž, o kterém by to nikdo netušil.

Napsal před pěknou řádkou (tiskové věci se vlekou léta...) let článek, ve kterém se na základě naprosto konkrétních dat sdělovalo veřejnosti, že jeden z centrálních státních úřadů si najal úřadovny v rozsáhlé pražské novostavbě za nájemné přes 6 mil. Kč na pět let. A že muž, uvedený právem jménem, který tuto věc zproštědřkoval, měl za to dostat provisi půl milionu Kč. Načež dohazovači nájemníků se cítili být dotčeni a žalovali. Byla jim sice soudem upřena pasivní legiti-

mace k žalobě, ale žaloval pak ten, jehož se přímo týkalo a spor vyhrál.

Dostat půl milionu Kč za provisi je přece jen hodně a je tedy velmi přirozené, že občané republiky i při použití spisovného jazyka se těžko brání tomu, aby nenazývali věci pravými jmény. Ostatně pravé pojetí demokracie nutně vede i sem — aby totiž půlmilionové provise se neplatily bez přiměřených zásluh; dohození nájemníka, třeba je to vyšší státní úřad, nemůže být podle obecně uznaných mravních zásad pokládáno za práci, která by měla být takto honorována. Co to je půl milionu, to si nejlépe představí lidé, kteří svůj rozpočet budují ze stovek anebo kteří si mimoděk počítají, na jak dlouho tuhle částku dostanou na svém služném: průměrný vysokoškolač ve státní službě třeba jako profesor střední školy by při svém nynějším platu za takový půlmilion korun sloužil přes 30 let! Není tedy divu, že právě tam, kde je úřední smysl pro relativitu všech hodnot, kde se všechno měří, srovnává a počítá, dali hlavy dohromady a řekli si, že dostat půlmilionovou provisi za malou práci je trochu silně a s odměcnenou příkrostiti to sdělili veřejnosti.

Nás pak překvapuje jedna věc: jak to, že nezávislý soud republiky odsoudil autora článku, ačkoliv bylo zcela evidentní, že mu jde o velmi důležitý zájem veřejný, a že tu jde ještě o víc, že jde o celou morálku a že jde o největší statek v republice, o víru v spravedlnost, kterou občané nutně musí mít. Když pak vyhraje muž, který žádá půl milionu provise za to, že dohodil státní úřad jakožto nájemníka do domu a kdž je odsouzen ten, kdo na to poukázal, tato víra je nebezpečně otřesena. N jenom“ o půl milionu, jde o právo na svobodu kritiky o poměr k občanským povinnostem.

Jan Mašek.

politika

Spectator:

Historie dvaceti let

Při 20. výročí říjnové revoluce bylo by zajímavé zjistit v celém rozsahu, jaký je skutečný vývoj této nesmírné země. Oficiální a slavné publikace líčí vývoj Sovětského svazu jako přímočarou cestu, která začíná dobytím moci a diktaturou proletariátu a končí prozatím socialismem, nejširší demokracií na světě a dokonce velkým rozběhem k beztržní společnosti. Ve skutečnosti málokterá velká říše prožila tolik zvrátů. Pro velkou část odpůrců i přátel zůstává ještě stále záhadou právě proto, že její vývoj je tak spletitý a bohatý na obraty. Chceme-li skutečně poznati odklon, který prodělalo sovětské Rusko za dvacet let od původního programu, můžeme jen trpělivě a postupně zkoumat události.

Po vítězství.

Mezi prvními třemi zákony, které bolševici vydali hned 7. listopadu, nebyl žádný dekret o hromadném vyvlastnění kapitalistů. Objevil se jen zákon o půdě, který neuskutečňoval program bolševiků, nýbrž jejich odpůrců, sociálních revolucionářů. Patřil vlastně k demokratické revoluci a dovoľoval mužikům zákonem, aby si ponechávali svémocně rozebranou velkostatkářskou půdu. Převáděl vlastnictví půdy do rukou národa, nacionalisoval ji, ponecháváje užívaní v rukou dvaceti milionů drobných soukromých hospodářství. Rolnictvo mělo až do konce prodělat zkušenost demokratické revoluce a jen poněmhu mělo vlastní zkušenosti, příkladem a dobrovolným sdružováním dospět k socialismu.

V průmyslu bylo vlastnictví ponecháno nejdřív kapitalistům a dekret ze 14. listopadu 1917 zaváděl v továrnách jen dělnickou kontrolu. Oběh zboží měl obstarávat — a krátkou dobu také obstarával — volný trh. Směna v normálních dobách nebyla jinak možná, ale normální časy minuly rychle. Přišla občanská válka, intervence a blokáda, dvojvládní ve vý-

robě bylo za těchto poměrů neudržitelné. Protože bolševici měli vládní moc, skončilo dvojvládní velmi brzy vypuzením kapitalistů. 14. prosince 1917 byly nacionalisovány banky a 28. ledna 1918 byly zrušeny carské dluhy. Nacionalisace továren nepostupovala podle nějakého plánu, nýbrž podle potřeby a postupně, řídila ji sabotáž bývalých majitelů a centralisační zájem obležené země. Sovětské Rusko stalo se brzy sevřenou pevností. 28. července 1918, tři čtvrtě roku po revoluci, vyšel teprve dekret o nacionalisaci všeho průmyslu. Obchod se stal státním monopolem až v listopadu 1918. Podle dekretu, který vyšel 30. listopadu 1918, měli rolníci odvádět státu všechny přebytky nad vlastní potřebu. Protože dobrovolné nadšení nejevili, zabavoval se jim přebytek rekvizicemi. Vyvlastnění kapitalistů bylo dokončeno současně jednotnou revoluční daní, která se rovnala konfiskaci. Peníze pozbyly hodnoty obrovskou inflací. Nové zákonodárství odstranilo dědičné právo a omezilo také darování. Volnou pracovní smlouvu zaměnila pracovní povinnost, a odborové organizace se proměnily ve svazy, v nichž bylo členství povinné a které staly se státními orgány pro vedení výroby.

Válečné poměry měly ovšem i odraz politický. V prvních dnech po převratu trvala i v sovětském Rusku téměř úplná svoboda tisku, a žurnály označovaly svobodně i Lenina za usurpátora, předpovídající bolševikům brzký pád. Když pak byly později zakázány listy, zřejmě kapitalistické, zůstaly ještě dlouho legální, nebo ševické, socialistické listy i politické strany. K pojmu diktatury proletariátu nepatřil tehdy ještě monopol bolševické strany na legalitu. Krátce před revolucí mluvil Lenin o volné soutěži dělnických stran v sovětech. První vláda byla koalici; vedle bolševiků byli v ní leví eseři. Menševici ještě roku 1918 kritisovali vládu v sovětech.

V používání moci a teroru proti odpůrcům byli bolševici s počátku mírní, jak potvrzuje anglický diplomat, Bruce Lockhart. Zostření přivodila občanská válka a intervence se současnými pokusy povstání proti bolševikům. První hromadný teror nastal po atentátu na Lenina, když už leví eseři vystoupili z vlády. V té době kruté občanské války a nouze byly zakázány všechny nebolševické noviny a vznikla také Čeka, později všemocná GPU, jako dočasná instituce. Prozrazoval to už její název: „Mimořádná komise pro boj s kontrarevolucí, spekulací a sabotáží.“ Poměry občanské války zrodily také zvláštní centralisovanou armádu a zvláštní byrokratický aparát.

Válečný komunismus.

Tak vznikla politicko-hospodářská soustava, nazvaná později válečným komunismem. Na rozdíl od původního programu bolševiků, bylo v ní „socialisováno“ všechno od putilovských závodů až k poslední ševcovské dílně, od obilního monopolu až k nejmenšímu hokynářství. Vznikl nesmírný, nepřehledný, nehospodárný a cizopasný byrokratický aparát, který sice uměl jakž takž rozdělovat skrovné zásoby, ale nedovedl zajistit a rozšířit výrobu.

Celý systém vznikl postupně a bez předchozího plánu, z náhlé nezbytnosti a v rozporu s programem. Našli se ovšem i mezi bolševiky lidé, kteří začali dělat z nouze ctnost a v hospodářství obležené pevnosti spatřovali přímý přechod ke komunistickému ideálu, ne-li ideál sám. Inflaci považovali za vědomé odstranění a „odumírání“ peněz a skrovné přiděly a bezplatné bydlení za komunismus. Dělati ovšem účet bez hostinského: tím byl v tomto případě ruský mužik, tvořící většinu obyvatelstva. Sovětská vláda vděčí za to, že se v oněch kritických letech udržela, jen dvěma spojencům: dělnictvu za hranicemi SSSR., jehož odpor znemožňoval intervenci, a rolnictvu uvnitř země.

Přes ohromná strádání vydržel „spolek dělníků a rolníků“ jako základ sovětské moci i v nejhorších letech občanské vál-

ky. Postaral se o to protivník sám. Rolníci viděli, že tam, kde se vrací lila armáda, vracení se také statkáři a berou si zpět půdu. Rudá armáda chránila rolníkům půdu a rolníci trpěli tedy sovětskou vládou — na tom se v té době zakládal spolek dělníků a rolníků.

Jakmile skončila občanská válka, dostavila se ostrá krize. Rolníci se už nebáli o půdu, zato však viděli, že jim rekvisice berou všechny výrobky, zatím co průmysl nedává výměnou nic. Nemohl dát, protože výrobní úroveň klesla na 20 procent. Mužici sáhli instinktivně k osevní stáve — nač sklízet víc, když všechno, co přesahuje hladovou dávku, stát zrekviruje za bezcenné papírky? Nastal hlad a k němu se přidružil aktivní odpor. Země prožívá selské vzpoury a na konec se bouří i vojenská elita revoluce, kronštatští námořníci. Mezi jejich požadavky jsou „sověty bez komunistů“ i „svoboda obchodu“.

Aparát, který měl řídit a zlepšovat výrobu, skládal se — aspoň na vedoucích místech — z úplně nových lidí, většinou z bývalých revolučních dělníků a intelektuálů. Na frontách občanské války museli rychle rozhodovat a naučili se rozkazovat a netrpět odporu. Přenesli své vojenské způsoby do hospodářství. Na ohrožená místa hospodářství byly posílány „úderné oddíly“, před demobilisací byl učiněn pokus obnovit výrobu „armádami práce“, které nebyly nic jiného, než proměněné vojenské jednotky. Ale pokus selhal.

Byrokracie zůstala. Přibrala teď k práci měšťácké specialisty, zavedly se vyšší platy, ale jen pro nekomunisty. Organizovaný komunista nesměl mít plat vyšší, než existenční minimum. Vznikající byrokracie měla stále větší moc, ale m a j e t e k mít nesměla. Komunistická strana cítí celkově nebezpečí a rozvíjí se vášnivá diskuse o další cestě, ačkoli jde napovrchu jen o otázku, jaký je úkol odborů: mají zůstat samostatné a hájit zájmy dělnictva? „Hájit? Proti komu, když přece máme dělnickou vládu?“ — tázali se někteří bolševici. A Lenin jim odpovídá:

„Tak nelze mluvit. U nás ve skutečnosti vláda není dělnická, nýbrž dělnicko-rolnická. To za prvé . . . Ale na tom není dosti. I z našeho programu strany je vidět, že je u nás vláda dělnická s byrokratickým kazem . . . Naše nynější vláda je taková, že hromadně organizovaný proletariát se musí hájit a my musíme dělnických organizací užívat i k ochraně dělníků před jejich vládou i k ochraně naší vlády před dělníky.“

Kronštatcké povstání tuto diskusi končí. Bolševici se spojují ve chvíli vrcholného nebezpečí, ale po tomto varovném signálu cítí už všichni potřebu obrátit a naléhavost otázky: jak zjednat nápravu?

Nová hospodářská politika.

Nové úsilí vychází z potřeby obnovit spolek dělníků s rolníky a zvýšit rolníkům zájem na výrobě. Nahrazuje rekvisice naturální daní, tak vyměřenou, aby rolníku zůstalo více, než jenom to, co potřebuje. Rolník těmito přebytky může volně disponovat, aby měl zájem na zvýšení a zlepšení agrární výroby. Aby mohl disponovat, potřebuje volný trh, a má-li být směna regulární, je třeba obnovit peněžní systém.

Kapitalisté se znovu připouštějí k malovýrobě. I velké podniky se mají podle možností a potřeby pronajmout cizím koncesionářům. Stát si ponechává jen „ovládající výšiny“: banky, velký průmysl pro obranu země, doly, dopravu, monopol zahraničního obchodu a vlastnictví nacionalisované půdy. Při tom bolševici vědí, že ze soukromého hospodářství — byť i malého — nutně se znovu musí rodit kapitalismus na venkově i v městech. Říkají si, že nastává závod mezi soukromou částí hospodářství, která rodí kapitalismus živelně, a mezi částí sespolečněnou, z níž má plánovitě vyrůstat socialismus. Spoléhají na výhody velkovýroby, na převahu plánu nad anarchií, na pomoc státu a na ochranná opatření proti cizinci.

To jim má zajistit úspěch v utkání. Soukromý i státní kapitalismus pod kontrolou proletářské moci má dopomoci k rozvoji výrobních sil. Za to ovšem dostanou kapitalisté zisky, jako výkupné. Ale na konec bude z obnovy výrobních sil těžít víc sespolečněná část, a až mouřeníni vykonají svou povinnost — mohou jít . . . Jsou to sice nebezpeční kumpáni, ale hlavním nepřítelem je „maloburžoasná živelnost“, anarchie, nepořádek, nekulturnost zaostalé země. V takových poměrech považují bolševici i státní kapitalismus za pokrok, ovšem státní kapitalismus ovládaný proletářským státem. Lenin se začíná víc obávat jiného nepřítele ve vývoji k socialismu: nekulturní a despotické byrokracie. Poslední jeho výzvy obsahují stále znovu hesla: učte se civilisaci, učte se kultuře, učte se kulturnímu obchodu. Ve vnitřních hospodářských vztazích jeví se mu kulturní práce jako těžisko sovětské činnosti. Opakuje neustále, že si sověty musí osvojit všechno užitečné dědictví západní civilizace.

Současně naléhá na úplné přetvoření státního aparátu, který podle jeho slov nestojí skoro za nic a byl převzat z dřívějšího období. V čem měla spočívat reforma státního aparátu? Především v zmenšeném počtu byrokracie, která musí být úporně a soustavně „bita přes prsty“. Komunista, který by vytrvale a soustavně nezmenšoval počet „sovburů“, je komunista jen podle slov. Měla se ovšem omezit i v š e m o h o u c n o s t byrokracie. V době občanské války řídilo se sovětské právo zásadou revoluční účelnosti. Carské zákony zanikly, ale namnoze nebyly nahrazeny novými a tak i soudy rozhodovaly podle této zásady. Oporou jim byl program bolševiků. Za míru a nové hospodářské politiky žádal Lenin „revoluční zákonnost“. Byly vypracovány velké právní kodexy (občanský, rodinný, pracovní, trestní) a také tím se mělo docílit okleštění všemoci byrokracie. Po své nemoci roku 1922 děsil se Lenin „moře nezákonnosti“.

Dále se měl byrokratický aparát postavit pod kontrolu mas zřízením tak zvané dělnicko-rolnické inspekce. Státní stroj se měl čistit za účasti lidu od byrokratických zrudností a měl býti znovu kontrolován občany.

A konečně: o odstranění byrokratických výstřelků z bolševické strany měla se starat „čistka“, které se měli účastnit neorganizovaní dělníci a rolníci, aby volně kritisovali činnost každého z mocných komunistů a odhalovali jeho chyby, nedostatky a přehmaty. I v Praze jsme viděli asi před desíti lety Eisensteinův film „Generální linie“, který byl mimo jiné opožděným dokumentem o činnosti dělnicko-selské inspekce proti byrokracii; v prostorných úřadovnách sedí pohodlně slečny a páni, kteří ani neodpovídají na urgence rolníků, žádajících dodávku traktorů. Na stolech je Marxova busta, ale pod ní byrokratická netečnost. Až do chvíle, kdy na stůl uhodí — alespoň ve filmu — symbolická pěst členů dělnicko-rolnické inspekce. Pak nastává — zase ve filmu — chvat a spěch, zděšený a překotný.

Po Leninově smrti.

Po roku 1924 neprobíhají závody mezi oběma částmi hospodářství nijak přímočaře. Zatím co se normálně obnovuje předválečná úroveň výroby (až do roku 1928!) a na papíře statistických výkazů roste převaha socialisované části den ze dne, vyvíjí se nebezpečný nepoměr. Ceny zemědělských výrobků zůstávají hluboko pod cenou výrobků průmyslových, na diagramu vývoje cen objevuje se hrozivý, ostrý úhel — „nůžky“. Jestliže rozdělení půdy posílilo vrstvu středních rolníků, nyní se ve vesnické společnosti vylučují na jedné straně bohatí kulaci, na druhé straně chudí rolníci, kteří nemají koní, dobytka ani náradí a za jejich půjčení chodí ke kulakům na robotu. V r. 1926 disponují už kulaci třetinou úrody a dvěma třetinami přebytku, určeného pro trh. Chudí rolníci bez koní a náradí hladovějí. Všude se rozmáhá spekulace a rychle se

hromadí súkromý kapitál. Zestátnená výroba není zcela socialistická a dělnické mzdy ještě nedosáhly předválečné úrovně.

Oposice navrhuje ostřejší politiku proti kulakům, urychlenou industrialisaci, zavedení plánového hospodářství — ale vedení strany hájí politiku ústupků. Kulakovi se dovoluje zaměstnávat námezdní síly a připachtovávat půdu. R. 1926 chystá se i zrušení nacionalisace půdy. Vedení předpovídá, že „další vývoj našeho průmyslu bude asi pomalejší než dosud“, a hlásá, že příliš překotný vývoj by podkopal měnu, způsobil by zdražení průmyslových výrobků, pokles reálných mezd a hlad. Rozhodně odmítá „plánovou manii“ a zavrhuje první plán na výstavbu Dněprostroje.

Až r. 1928 nastává náhlý obrat. Přechází se k industrialisaci pětikrát rychlejší, než navrhovaly plány dřívější. Kulaci, dosud hýčkaní, likvidují se jako třída, t. j. vyvlastňuje se jejich majetek a stihá je deportace, provádí se úplná a náhlá kolektivisace vesnice, sestavují se gigantické plány.

Je to ostrý obrat, který měl i politické důsledky a podmínky. Když už pod tlakem občanské války byla dávno omezena demokracie ve státě, zůstala ještě v bolševické straně. Tam se mohlo dosud diskutovat o všech otázkách státní politiky. Ale postupně nabýval ve straně větší moci aparát sekretářů, stále méně volený a stále více dosazovaný. R. 1923 byl už vrcholek tohoto aparátu tak mocný, že se mohl úspěšně vzepřít i kritikám nemocného Lenina. R. 1923—24 byl poražen Trocký, a hned potom byl vydán zákaz tvořit skupiny uvnitř strany. Za ním následovalo vymýcení oposice tak, že každý projev opozičního smýšlení byl označen za zločin. Později se ujal zvyk žádat na každém obviněném slavnostní odvolání. Na konec se stala zločinem velezrady každá pochybnost o politice strany, ba i neoznání velezrádných myšlenek, o nichž se kdo dověděl. Logickým závěrem této změny byly také moskevské procesy, po kterých následují nespočetné a hromadné hrdelní tresty. „Nejšířší demokracie“ dospěla k diktatuře všemocné byrokratické vrstvy.

Krise roku 1928 a léta po ní.

Pronikavý politický a hospodářský obrat vyvolala akutní krise, která vznikla r. 1928. Kulaci, ovládající už skoro celý přebytek obilí, určený pro trh a nezbytný pro zásobování měst, sáhli ke stávce, aby jednak vynutili rentabilní ceny a jednak politická práva a moc. V městech nastává nouze o potraviny, správa sahá k mobilisaci komunistů a posílá je rekvírovat na vesnici. Rolníci omezují osev, na venkově dochází k srážkám, k zapalování vládních a stranických místností, k vraždám dopisovatelů vládního tisku.

Průmysl je dosud zaostalý, nezajišťuje náležitou dodávku průmyslových výrobků pro vesnici. Vláda dělá závěr: nezbyvá, než aby si stát zajistil zásobování měst sám, založením velkých obilních továren, státních statků (sovchozů) a aby byl kulak zničen násilím.

Rolníci se brání hromadným vybíjením dobytka, nastává hlad a desorganisace. Na konec musí vláda znovu ustupovat: místo zemědělských komun, v nichž byl všechen majetek společný, začíná převládat typ artělů, v němž zůstává drůbež, ovce, kozy, prasata, část hovězího dobytka, dům, zahrada a zeleninová pole v soukromém vlastnictví. Připouští se volný obchod kolchozů i jednotlivých kolchozníků. Půda se dává kolchozům k užívání na věčné časy, což už je téměř totéž, jako denacionalisace. Ačkoliv dřívější násilná kolektivisace dosáhla čísel vyšších, než předvídaly plány na deset let, vynikla „dobrovolnost“ kolektivisace ve chvíli, když bylo dovoleno z kolchozů vystupovati: za 14 dní, od 1. do 15. března 1930 klesl počet kolektivisovaných hospodářství se 14,264.000 na 5,778.000.

Jako trvalý výsledek z bouřlivého období prvé pětiletky zůstává však: zavedení plánového hospodářství (aspoň v zásadě, i když jednotlivé části plánu k sobě špatně přiléhají) vytvoření řady důležitých průmyslových odvětví a s tím související branná soběstačnost, rozšíření velkové výroby v zemědělství a last not least, definitivní ovládnutí hospodářství byrokracií.

carské Rusko mělo podle N. Rubakina před válkou asi 800.000 úředníků. V období válečného komunismu vyrostla armáda byrokracie na 7,365.000. Po zavedení Nepu klesla na 3,722.000, nečítaje v to ovšem aparát strany, odborů a družstev. R. 1930 bylo už byrokratů opět na pět milionů. V průběhu pětiletok se tento aparát ohromně rozrostl a jen počet kolchozní byrokracie odhaduje se na 2 miliony. O celkovém počtu byrokratů jsou možno jen dohady, neboť o tom nejsou úřední statistiky. Podle spolehlivých odhadů připadá na 21 milionů dělníků 8 milionů úředníků.

V průběhu vývoje, o němž jsme vypravovali, byrokracie vznikla, upevnila se a zbavila se svých protivníků ze zbytků tříd staré společnosti. V dnešním sovětském Rusku po dvacetiletém vývoji není kapitalistů, nepmanů, ani kulaků. Současně s jejich odstraněním oddělila se však od lidu nová privilegovaná vrstva. A právě ve chvíli, kdy tato vrstva prohlásila, že přechodné období je skončeno a že už nastal socialismus, ukázalo se jasně, že místo socialistické rovnosti vzniká nová nerovnost a místo beztřídního komunismu nová třídní společnost.

Nejnovější rozvrstvení.

V dnešním Sovětském svazu se nová společnost rozpadá stále ostřeji na tři vrstvy, které se liší jak postavením ve výrobě a ve státě, tak i hospodářskou, společenskou a kulturní úrovní. Vespod je široká a stále rostoucí vrstva námezdních a kolchozních dělníků. Jejich důchod se pohybuje na úrovni 100—200 rublů měsíčně. Jsou připoutáni k továrnám nebo ke kolchozům, na jejichž chod nemají už vlivu. Nemají práva na továrnu, na své výrobky, ani nemohou spoluurčovat podmínky práce. Pracují většinou v akordu a jsou vysazeni všemožným trestům za nesplnění pracovních úkolů.

Z jejich středu pochází uměle zesilovaná vrstva dělnické aristokracie, stachanovci, kteří za mimořádný výkon dostávají mimořádné mzdy, věcné prémie a nejrůznější výhody. Na nich se má ukázat, že situace námezdních pracovníků přece není tak bezútěšná, a oni mají být také politickou oporou mezi dělnictvem.

Mezi širokou vrstvou dělníků a „špičkami“ byrokracie je početná vrstva malých a středních úředníků. Jejich úkolem je plnit na nižších místech byrokratické povinnosti, jsou drobnými kolečky obrovského, hospodářského a politického ústrojí. Tito drobní byrokraté jsou středním stavem sovětské společnosti, protože přes všechen nedostatek mají v ledačems privilegované postavení.

Konečně jsou privilegovaní. To jsou specialisté dvojího druhu: jednak specialisté techničtí, architekti, profesori, ředitelé továren, jednak specialisté političtí — sekretáři, organizátoři, vysocí státní funkcionáři, žurnalisté a spisovatelé. Tedy inženýři všech typů technických a „inženýři lidské duše“. Tito odpovědní mají dnes platy 1000—20.000 rublů měsíčně. Mimo vysokých platů mají také vedlejší výdělky, sovětské Rusko je mimo jiné země největších literárních a vědeckých honorářů. Mají nárok na vilu, auto, knihy, atd., jako příslušenství své funkce. Oblastní sekretář strany má ve svém obvodu nejvyšší ideologickou, politickou, hospodářskou i sociální moc.

Toto nové rozvrstvení sovětské společnosti je ovšem komplikováno zbytky rozvrstvení starého. Po likvidaci kulaků není sice už buržoasie, ale vedle kolchozů tu jsou ještě sou-

kromí hospodáři, samostatní střední rolníci. Je ještě důležitější, že podle nového kolchozního statutu je člen kolchozu jen poloviční námezdní dělník (pokud totiž pracuje v sespolečněné části kolchozního hospodářství); druhou polovicí je stále ještě soukromý hospodář, který na svém pěstuje zeleninu, ovoce, drůbež, má prasata, kozy a krávu a na svůj účet prodává své výrobky. Mezi novým kolchozním a starým soukromo-selským uspořádáním zemědělství vede se zápas, v němž po velké ofenzivě let 1932—34 je teď byrokracie na ústupu.

Nelze pochybovat, že dnešní sovětská společnost zavedla hospodářský plán a uskutečnila rozvoj výrobních sil. Neodstranila však třídní výsady ani vykořisťování člověka člověkem. Nenahradila také vládu nad lidmi správou věcí a neodstranila politický útlak — naopak, zesílila jej na nejvyšší míru. Sledování změn a vývoje dvaceti let neopravňuje názor, že by se Sovětský svaz blížil komunistické rovnosti a bratrství, tendence vývoje je spíše opačná. Průmyslový a technický pokrok je zřejmý, ale zůstává a prodlužuje se záporné znamení v poměru k lidu v nejširším slova smyslu. Nová ústava uzákoňuje nové třídní rozčlenění sovětské společnosti a volby jí legalisují. Od bolševického programu dospělo Rusko k stavu, který starými bolševiky nebyl předvídan.

literatura a umění

Jiří Haller:

O slohu Karla Čapka

I.

Karel Čapek a čtenář.

Kdyby se autoři třídili podle svého poměru ke čtenáři, byl by Karel Čapek asi zařazen na samém kraji toho křídla, kde by stáli autoři píšící stejně pro potěšení své, jako pro potěšení čtenáře. I když není možno říci, že spontánní úspěch u čtenáře je Čapkovu dílu oplátkou jen za tento umělecký altruismus, přece jenom je třeba jím začít, neboť vtiskuje základní ráz Čapkovu výběru slohových prostředků. Ve způsobu, jakým K. Čapek projevuje tento zřetel ke čtenáři v suggestivní naléhavosti a živoucí bezprostřednosti svého podání, je vůbec vrchol, k němuž s K. Čapkem dospěl na své dráze vývoj české zábavné prózy. Mluvívá se často o živosti, přirozenosti, hovorovosti Čapkovy jazyka; jsou to obvyklé etikety právě pro ono úsilí zmenšit co možná vzdálenost mezi autorem a jeho dílem na jedné straně a čtenářem na druhé.

Tu není na vybranou jiná vyprávěcí metoda než hovorová. Ne rozmar nebo náhodný nápad nebo chladná vymyšlenost, nýbrž sám umělecký vývoj spolu se zráním myšlenkovým k ní Čapka dovedl, a vedl ho tím rychleji a tím nutněji, čím více vzrůstal autorův zájem o člověka. Za „kritické“ období tu možno považovat dobu mezi *Ital skými* a *Anglickými listy*; v ní se ustaluje Čapkův sloh v té klasické podobě, v níž jej známe dnes. Co přišlo potom, je už jen zdokonalování a všestranné využívání této osobité metody. A je to také metoda ve svém účinu nenapodobitelná, neboť nelze ji nikterak oddělit od autora s jeho zcela výjimečnými schopnostmi rozumovými, s jeho rovnováhou citovou a s jeho zrakem pozorovatele a objevovatele.

Setkáváme se dnes leckdy se slovesnými výtvy, které jdou zjevně ve stopách Čapkových; ale přes

vnější, více nebo méně dokonalou shodu dikce cítíme v nich vždycky nápadný nedostatek té Čapkovy neodolatelné působivosti: to proto, že autor takové imitace jí nedovede a nemůže poskytnouti veškerý ten fundus, na němž roste próza Čapкова.

Proto také je čtenář ke Karlu Čapkovi přitahován takovou divnou mocí. Nevím, jak je tomu u jiných čtenářů, ale sám mívám při čtení každé Čapkovy knihy nutkavý dojem osobní blízkosti autorovy, takže dokonce *slyším* intonaci jeho vět; to není jen působení rozprávěcí formy jeho knih, nýbrž působení onoho vnitřního vyzářování, jímž mluví osobnost autorova ke čtenáři. A nejednou jsem zažil zkušenost, že lidé, kteří neznali jeho knih, ale ze svých novin se naučili nenávidět ho, byli nadobro překonáni a přivábeni k němu a musili na celé čáře kapitulovat před jeho uměním, jakmile přečtli jedinou jeho knihu. A znám holiče, člověka z lidu, který s celou svou oficínou četl „Bílou nemoc“ a tak mocně jí byl uchvácen, že se s veškerým personálem proti svému zvyku vypravil do Národního divadla na její představení. Tak velikou moc má tedy slovo Čapková.

O b r a z o t v o r n o s t .

Připomeňme si tu představitost, s jakou K. Čapek vidí své osoby a s níž dovede do všech nejpřirozenějších, nejcharakterističtějších podrobností vymyšlet i sestavovat situace a scény (příkladem za mnohé tu budiž způsob, jímž starý lamač Suchánek v „První partě“ reaguje na novinářskou zmínku o sobě, nebo ona stránka z „Obyčejného života“, kde starý pensista dělá pořádek na svém stole). S tím souvisí téměř nemezená schopnost Čapková vžívatí a vcítovatí se do jiných existencí, dívání se na svět jejich očima a vyjadřování se jejich slohem. Už v prvních knihách je vidět podivuhodnou lehkost a přesvědčivost, s níž K. Čapek provádí tuto transposici pohledu i jazyka, a časem v tom dospívá až k virtuosní samozřejmosti. Odtud pochází vypravovací metoda všech jeho knih, počínajíc „Povídkami z druhé kapsy“; Čapek v nich podává svůj příběh buďto v podobě přímého vypravování některé z jeho osob („Povídky z druhé kapsy“, „Povětroň“) nebo v podobě deníku („Obyčejný život“), anebo konečně v podobě nepřetržité přímé a polopřímé řeči (první část „Hordubala“, „První parta“) — to je způsob nejmělejší a plně rozvitý u nás teprve Karlem Čapkem. A kde vystupuje autor sám jako vypravěč, aspoň zabírá do svého vypravování i čtenáře a obrací se k němu tak, jako by i on byl ději osobně přítomen; viz na př. exposici „Války s Mloky“. Tento román je ostatně právě typickou ukázkou lehkosti, s kterou se Čapek vmýšlí do nazírání i vyjadřování jiných lidí i oblastí, neboť je takřka celý složen z nejrozmanitějších slohových imitací. Samostatnou kapitolou by tu byl rozbor Čapkovy slohu dramatického.

Tímto důmyslným a umělým osvěžováním vypravovací metody právě ruší Čapek zároveň mezeru, která vzniká mezi čtenářem a předmětem vypravování u autorů jenom nepřímou referujících. U K. Čapka je čtenář uváděn do samé blízkosti děje co možná bez zjevného prostředkovacího zasahování autorova. Spisovatel tu někdy jde dokonce tak daleko, že co nejvíc redukuje i uvozovací věty před řečí přímou; po té stránce je zajímavé sledovat na př. závěrečné soudní přelíčení v „Hordubalu“ nebo některé rozhovory v „První partě“ a srovnat je s běžnou formou dialogu, jíž K. Čapek

užívá ešte trebas v „Povídkách z první kapsy“ nebo v „Kratatitu“. Tím osvobozením aktu vypravování od obyčejné literární, knižní či písemné techniky obnovuje Čapek dávno už zapomenutý druhý poměr vypravěče ke čtenáři a dosahuje toho účínu epiky, který tak dobře charakterisoval v essayi „K teorii pohádky“: „Skutečná pohádka, pohádka ve své pravé funkci je povídání v kruhu posluchačů. Rodí se z potřeby vypravovat a rozkoše naslouchat. Vynález písma a knihtisku nás odcizil této původní a prastaré rozkoši; už nesedíme v kruhu, abychom viseli na rtech expertního povídače; čteme své noviny nebo svou knížku, což nás zbavuje pralidského puzení sesednout se a nechat se ukořelbat mluveným slovem.“

Nuže, do kruhu kolem vypravěče a dávejme pozor, jak z troudu a popelu všední mluvy zažehuje své živé slovo!

Čapkův sloh.

Ani dost málo se nerozpakuji zařadit Karla Čapka v nevelký počet největších mistrů českého jazyka, jejichž dílo je novou etapou na cestě stále stoupající. „Věřím, že býti spisovatelem je především veliké poslání jazykové“, napsal Čapek v proslulé „Chvále řeči české“, a tato jeho víra se vskutku projevuje i v jeho vlastní jazykové praxi. Vědomě, usilovně a s krom-obyčejným nadáním, zároveň však také s nepomíjejícím respektem k jazyku řeší své vyjadřovací problémy a objevuje v češtině nové výrazové možnosti a prostředky. Při tom je pozoruhodná zvláště ta okolnost, že autor tak bohatě imaginace vždycky vystačuje s jazykovým materiálem už hotovým a že nepocituje potřebu tvořit si nová slova — kromě termínů, jež provádějí jeho vědecké fikce (krakatit, robot a pod.).

Není ovšem možno ukázat i v poměrně krátké studii bohatost Čapkova jazyka v celém jejím rozsahu. Pokusím se na několika jednotlivých zjevech aspoň naznačit Čapkovu vyjadřovací metodu.

Čapkův slovník.

Hned na první pohled je nápadná naprostá Čapkova suverenita v oboru slovníku. Shledáváme, že je mu stejně přístupný nejučenější termín jako slovo z nebrzděné familiární konverzace („musí to být otrava, velká volovina je náš stesk i naše nedůvěra“); slovo lidově prosté, obecně srozumitelné („kolenačky, mít recht“) jako odborný výraz známý jen pracovníkům příslušného oboru (na př. prolínání lidové mluvy a odborných termínů hornických v „První partě“) nebo výraz argotický („zdejchnout se, zbalili ho na komisařství“); slovo nejvšednější („švindl, podfuk“) stejně jako nezvyklé slovo knižní („sladkými prsty se probírala v čupřině jeho těžké lbi; křečovitý třas“), archaismus („slova ohňová“) nebo výraz ustrojený s literární umělostí („z jarých a účastných pohnutek; hodinky hrotitě tikají“), slova něžně nadechnutá stejně jako slova chlapsky obhroublá nebo expresionisticky vzmocněná. Čapkův slovník samotný by stál za zvláštní studii.

Taková výjimečná pohotovost v užívání té nepřehledné slovní zásoby by jen z pouhé rozkoše a dychtivosti zapřahat co možná všechna přístupná slova ve svou službu mohla snadno vésti k samoúčelnému verbalismu. Proti tomuto nebezpečí je K. Čapek chráněn svým smyslem pro pravý a přesný význam slov (viz jeho „Kritiku slov“ a causerii „V zajetí fráze“); trebas je amplifikace slovního výrazu jedním z jeho oblí-

bených slohových prostředků, nedovede slova zneužít. Při čtení Čapkova textu vzniká dojem, že v něm nelze žádné slovo nahradit lepším, že autor vždycky našel výraz nejpřiléhavější a nejvýstižnější. Tato samozřejmost ve volbě slov však není bez příčinění; tak samozřejmá se nám zdá i hra hudebního virtuosa, a přece kolik práce a studia je za ní! V umění slova nejde ovšem toliko o studium odborných oblastí jazykových, které Čapek tak ochotně a kdykoli podniká, nýbrž hlavně o vlastní problém vyjádření.

I bez jiného svědectví, než je to, které nám podává Čapkovo literární dílo, můžeme poznati, kolik úsilí věnuje K. Čapek technické stránce svého vyjadřování. Tak hned v první samostatné Čapkovo knize „Boží muka“ je několik kusů, jejichž vznik, zdá se mi, nejlépe lze pochopiti jako výsledek úsilného pokusu vyjádřiti trvalými, „hmotnými“ slovy prchavou a nehmotnou plynulost představ; je to především „Utkvění času“, „Ztracená cesta“ („Pravdu musíš zažít jako cit, dříve než se ti stane slovem“), „Odrasy“ a „Čekárna“. A ve „Chvále řeči české“ (923) adresuje české řeči tato pozoruhodná, trebas ovšem příliš skromná slova: „Nikdy jsi mi neselhala; jen já jsem selhával, nenacházeje ve své tvrdé hlavě dosti vědomí, dosti povzletu, dosti poznání, abych to vše přesně vyjádřil.“ Pozorovatel pak (a hlavně ten, který sám někdy zkusil beletristicky vyjádřiti plod svého snění) všude za tou okouzující lehkostí a neomylnou výstižností Čapkova slohu tuší, není-li příliš naivní, to hledání výrazu nejpřípadnějšího, ba často jediného, který se hodí: tu vlastní tvůrčí práci spisovatelkou.

Říkáme „neomezená zásoba slov“, ale autor nás usvědčuje, že je to přece jenom hyperbola. Není, opravdu není někdy slova, které by samo o sobě úplně vyjádřilo, co autorovi tane na mysli. Takové chvíle hledání můžeme vycítiti tu a tam, když se autor bez jiného zvláštního záměru stylistického utíká k amplifikaci a místo jediného „krásného, určitého, živoucího“ slova, které by podalo autorovu představu jedním rázem, hromadí celý shluk synonym. Autor má na mysli na př. rozdíl mezi pompézním uměním oficiálního Říma, pohanského i katolického, a prostým uměním starokřesťanským, ale slovní výraz této dvojí představy se mu rozběhne v takovouto charakteristiku:

„Dvojí vývojová tendence: římská, barokní, světová, katolická, ženoucí se za ohromnými rozměry, přepychem, dynamikou a vnějšností; a druhá, primitivnější, přísnější, lidovější, snad bych mohl obrazně říci etruská, která se dostala k slovu křesťanstvím, vytvářela mosaiky, zalezla do katakomb, oprostila skulpturu i architekturu, vyjadřovala se dětsky a intimně.“

Nebo čtème, jak autor užitím souznačných slov zdůrazňuje, že vlastním objektem detektivek není zločin, nýbrž záhada:

„Detektivce konec konců nezáleží na násilném smilstvu, zhářství, otcovraždě a já nevím jakých ohavnostech: nýbrž na strašně zmotaných a záhadných situacích, kde normální rozum zůstane hloupě stát s celou svou hrstí hrubých pravděpodobností, úsudků, zkušeností a předpokladů. Musí se vytvořit situace stejně paradoxní, nemožná, absurdní a nepředstavitelná, jako v hádankách,“ atd.

A ještě příklad kumulace žertovné:

„Jak ty provazy (detektiv) přehazoval a roztahoval, rozkládal a převracel, začaly se mu tak nějak divně do nich zaplétat ruce; a provazy se mu samy od sebe zadržovaly, zaklíčkovaly, zaplétaly, zauzlovaly, svazovaly, stahovaly, a na jednu (koukal jako blázen) má jimi sám ruce nadobro a pevně spoutány.“

Tohoto spôsobu synonymického vyjadrovania se užívá zpravidla k dôraznému vysloveniu predstavy, a proto býva často spojen s gradáci, na pr.:

„Každé riešenie musí byť nové, každé je mistrovský originál, dielo invence a nový svetový rekord. Je nutno hľadať poriad nové prípady, niečo, čo tu ešte nebylo, niečo, čo prekonáva všetko bývalé, niečo, proti čemu je každá zápletká hadr, niečo... niečo... zkrátka niečo náramného.“

Toho rázu je v podstate i toto stupňovanie výrazu rychlosti: „A zas, zase rovný let, čirá rychlosť, strašne a lomozné tetelenie drnčící tětivy ďalek.“ Tak se někdy i celá myšlienka opakuje v rozličných obmenách, na pr.:

„Ženy si o tom (o pohlavných intimitách) povídajú šepťem, ale veľmi vážne, čož je konečne u nich prirodzeno; chlapi o tom šprýmujú s divokou nevážnosťou. Skoro by se mohlo říci, že zlehčujú dôstojnosť pohlaví. Abych tak řekl, dělajú si to lehčí, než to je. Něco se v nich brání, aby tuto stránku života nebrali príliš vážne. Dává jim to jakýsi pocit nespoustanosti či co.“

A tak nastupuje amplifikace a retorická výmluvnosť všude tam, kde není nasnadě jediné slovo nebo jediná veta tak výstižná, aby jimi byla úplně uspokojena autorova touha po rovnováze mezi predstavou a jejím výrazem.

Není to ovšem jediná úloha tohoto hromadení slov. Čtenářům Čapkovým nemůže na pr. ujít episovatelova záliba ve výčtech, v nichž z přebohaté zásoby svého slovníku vybírá slova různého smyslu a hromadí je za tím účelem, aby buď jednotlivými příklady doprovodil, znázornil nebo dosvědčil nějaký svůj obecný výrok, anebo — a to je způsob pro něho nejcharakterističtější — aby vystihl mnohost a mnohotvárnost věcí vůbec. Příkladem exemplifikace je toto místo:

„Měl bys mít zahrádku jako dlaň; měl bys mít aspoň jeden záhonek, abys poznal, po čem šlapeš. Pak bys, holenku, viděl, že ani oblaka nejsou tak rozmanitá, tak krásná a hrozná, jako půda pod tvými nohama. Poznal bys půdu kyselou, vazkou, jílovou, studenou, kamenitou a neřádnou; rozeznal bys prst' vzdušnou jako perník, teplou, lehkou a dobrou jako chleba, a o této bys řekl, že je krásná jako to říkáš o ženských nebo o oblacích.“

Způsob druhý slouží Čapkovi především tam, kde cítí potřebu slovně vyjádřit své mnohostranné vidění, které si každý obecnější pojem rozkládá v jednotlivé skutečnosti, na pr.: „Uznejte, že lež, fráze, nenávisť a malodušnosť, hloupost, intolerance a hypochondrie, demagogie a cynismus člověka ponížují, drží v duchovním nevolnictví, vyřadují ze vzestupu.“ Dojem mnohosti se často zesiluje ještě rozličnými prostředky formálními (vločkami, polysyndetem, závorkami a pod.), na pr.:

„Pokud je člověk v květu mladosti, myslí si, že květ je to, co se nosí v knoflíkové dírci nebo podává děvčeti; nemá jaksi to pravé pochopení pro to, že květ je něco, co přezimuje, co se okopává a mrví a zalévá a přesazuje a řízkuje a oževává a přivazuje a zbavuje plevele a plodnic a suchých lístků a mšic a padlí.“

„Ale co vám budu povídat; kdo si nevyplal ty všelijaké miniaturní zvonečky, lomikameny, silénky, rozrazilky, písečnice, draby a iberysy a tařice a plaménky (a dryas a trýzel a netřesky a rozchoďníky) a levanduli a mochnu a sasanku a rmen a huseník (a šater a edrajanthus a různé mateřídoušky) (a iris pumila a olympskou třezalku a oranžový jestřábík a devaterník a hořec a rožec a trávničku a linarii) (nezapomínejme ovšem na aster alpinus atd.).“

Takový výčet pak dovede nahraditi i obšírný popis nějaké pestré podívané, na pr.:

Ale pak přijde večer, vzduch je prohřátý a ostrý, a celý Madrid, pokud má nohy, se prochází, tlačí a vlní od Calle Mayor po Calle de Alcalá; caballeros v uniformách, caballeros v civilu, v sombrerách i čapkách, děvčata všech denominací, tedy mandamisolas, doncellas y muchachas, señoritas y mozas y chulas, mandamas y señoras, dueñas, dueñas y dueñitas, hijas chicas, chiquitas y chiquirriticas s černými očima za černou mantillou, s rudými rty, rudými nehty a černými pohledy stranou, jedinečné korso, svátek dne všedního, demonstrační průvod lásky a flirtu, zahrada očí, alej věčného milostného čarování.“

Velmi často mají tyto výčty za účel vzbuzovati komiku. V takovém případě spojuje Čapek v jeden řetěz slova tak, aby se dostala v susedství neočekávané a překvapující svou nezvyklostí a nesouvislostí. Na pr.: „Jsou, dejme tomu, rybářské vesnice, které se neživí rybami, nýbrž turisty a malíři (zejména kyčaři); v takové staré vesnici se pěstují staré domy, staré lodí, staré kroje a staří rybáci s věnečkem vousů a mohutnými plundrami“, atd. Nebo:

„Wales je země hor, Lloyda George, pstruhů, výletníků, černých krav, břídlí, hradů, deště, bardů a keltského jazyka. Ty hory jsou lysé a fialové, divné a plné kamení; v hotelích jsou provhlé fotografie pořadatelů pěveckých závodů, jež jsou jaksi zdejší národní specialitou; waleské ovce mají dlouhé ocasy, a kdybyste mne rozkrájeli, je to všechno, co vím o Severním Walesu. Komu se to zdá málo, jářku, ať jede do Carnarvonu. V Bangoru se přeseď.“

Ráz takových žertovně zlomených výčtů nese už sám sebou, že se nejlépe uplatňují v Čapkových rozmarných causeriích. Tím se však dostáváme už k nové kapitole, jednající o celých slovních skupinách neboli o

spojování slov.

Vynalézavost, s níž Čapek vytváří nová, svěží a osobitě zbarvená spojení slov, plná výraznosti, je neúnavná a nevyčerpatelná. Před několika lety F. Götz v „Prítomnosti“ dobře upozornil na dynamičnosť Čapkova slovesa; všimneme si zde naopak, kolik malebné výraznosti nebo skrytého napětí je obsaženo v jeho epithetech a příslovcích. Opravdovými živými obrazy jsou výrazy jako „bílý valášek horlivě pletl nohami natřásaným a starožitným klusem“; „vlasy jí splývají po pokojných ramenou“; „žasnoucí chlapec na mezi mateřídouškové“; „temné a rozzelené oči“; „Standa se nafoukl až trýznivým blahem“; „tupý, hnětoucí tlak“; „blahobytné šero“; „churavě nazlátlá nebesa“; „palčivě rozrytý člověk“; „ani vítr nevane, a přece to zebavě šustí“; „ticho se dlouží mučivě, těžce, útláčně“ atd. Výraznosť svých slov, ač bývají často už sama sebou vlastně hyperbolická, autor ještě zvyšuje rozličným způsobem, na pr. postposicí („blikavé světlo lucerny, teplé, tučné, důvěrné“; „ticho nejtlačnější“; „kraj spící a pokojný“; „pohyb prostý a sličný“), přesunutím významového vztahu přívlastku a rozvíjeného jména („spálil si útroby horoucí hořkostí kávy“; „žízňivě se vpíjí do tlukoucí palčivosti vonného hrdla“), kontrastem („jeho hrubý mozek nebyl s to rozšípnout teninky vlas problém“; „bojující zbrojnoši řežou do sebe svýrazem tichým a přísně zádumčivým“), chiatistickým postavením slov, hromadením synonym atd. Tento záměrně zesilovaný účín slov se pak zvláště mocně projevuje ve vzrušených nebo naléhavě výmluvných partiích Čapkova díla; příkladů takového slohu si čtenář sám snadno najde, kolik bude chtít.

Po pravdě však třeba poznamenat, že K. Čapek opouští časem tuto vyjadrovací metodu tím úplněji, čím víc se přiklání k hovorovému způsobu vyprávění.

Místo umělého, literárního výběru slov, který by se nehodil do jazyka laděného konverzačně, sahá v pozdějších knihách k prostředkům vyzozorovaným na jazyce hovorovém, zvláště lidovém. Jeho sloh tím nabývá prostšího, méně efektního rázu, ale s uměním snad ještě větším než dříve dosahuje v něm Čapek i při té zdánlivé střízlivosti jazyka jedinečně mocného účinu. Poznat, v čem záleží ta účinnost, je nejtěžší úkol při rozboru Čapkova slohu. Nestací k tomu totiž pouhé zjištění vyjadřovacích prostředků, které Čapek přijal z hovorového jazyka, nýbrž hlavní úlohou by bylo objevit a popsat onen pochod, kterým je autor přetavuje a činí zcela autonomní součástí svého slohu; neboť i za každým takovým hovorovým prvkem poznává čtenář Karla Čapka. Lidový hovor bývá obyčejně šedivý, úsporný a hledí vůbec jen k praktickým stránkám vyjádření. Ale najdou se v lidu vypravěči a hovorkové s velkým přirozeným vtípem a nadáním, kteří dovedou své vypravování proplétat obraty tak originálními a působivými, že by se u nich mohl s úspěchem učit mnohý spisovatel z povolání. Karel Čapek má takovou přirozenou, elementární schopnost vyprávěcí; kdyby ho byl život postavil do prostého života místo do řady studovaných lidí, byl by dnes řekněme mistrem nějakého řemesla, — ale najisto by byl takovým vtípným, barvitým a vůbec nedolatelným vypravěčem ve společnosti svých vrstevníků. Kultura a odborná znalost vyprávěcí techniky zušlechtily ovšem ten přirozený talent Čapkův a učinily z něho nástroj díla tak dokonalého po stránce výrazové.

(Dokončení.)

do ba a lid é

Jaroslav Přibík:

Zda seznámení možné

V listopadu 1936, tedy před více než sto lety, byla v „Květech“ (národním zábavníku pro Čechy, Moravy a Slováků) tato zpráva:

Že se mužští veřejně v časopisech za ženichy nabízejí, jest všeobecně známo; nyní ale již i ženské takovouto novou módu zavést se snaží, o čemž v zahraničních novinách příklady nalézáme. Snad se brzy dočkáme, že rodičové dcerušky své u veřejných listech oznamovati k provdání budou jako se k prodeji koně a ovce oznamují

Od té doby se na světě mnohé změnilo a společnost už není tak důstojně předpojatá k mužům a ženám, kteří se prostřednictvím insertu chtějí vdávat a ženit. Za tento vývoj společenských mravů sluší vzdát dík především vydavatelům novin, kteří první pochopili, že na podobné inserty lze se dívat také s hlediska obchodního a že je celkem lhostejné, dospěla-li bilance ke svým aktivům pomocí koňů a ovcí nabízených k prodeji nebo pomocí dcerušek nabízených k sňatku. Toto věcné stanovisko podnikatelů přivedlo k netušenému rozmachu ty stránky novin a časopisů, kde se pod úhrnným názvem „Malý oznamovatel“ nabízejí k výměně nebo koupí city a osudy zrovna tak, jako služby a práce anebo chromatické harmoniky a turecké losy. A protože citů a osudů je ve společenském skladě víc než jiného haraburdí, dostaly osobní inserty během doby svou vlastní střechu nad hlavou a svůj vlastní štít v podobě rubrik „Seznámení“ nebo „Sňatky“. Inserty, plnící tyto rubriky Malého oznamovatele, jsou velmi

vydatnou složkou insertního příjmu těch časopisů a novin, které mají velké náklady a které pěstují společenskou nebo rodinnou pohodu pro široké vrstvy.

Časy se mění.

Jestliže se před sto lety poštětilo dívce najít manžela prostřednictvím insertu, bylo v jejím zájmu, aby o této okolnosti pomlčela a nevydávala se v posměch u svých spoluobčanů a v tehdejší tisku. Dnes se dívka za podobné štěstí stydět nemusí a naopak jest v jejím zájmu, aby se s ním pochlubila u vydavatelstva novin, které známost zprostředkovaly. Dostane se jí veřejné gratulace v redakční části listu, a svatební fotografie, zdarma uveřejněná, bude plnit závisť srdce všech dosud svobodných čtenářek. Byl-li podobný sňatek dokonce uzavřen v rámci insertní soutěže, bude se moci mladá žena chlubit svým přítelkyním javorovou ložnicí nebo kuchyňským zařízením, které dostane do vínku od šlechtného vydavatelstva.

Byl by však na omylu, kdo by tuto přízeň vydavatelů vysvětloval jejich vznešenou snahou o zvýšení populace, o které se tolik píše na jiných stránkách listu. Jejich počínání je vedeno zřeteli reklamními a javorová ložnice jako svatební dar je lože, z něhož se líhnou další inserty svatbychtivých čtenářů. Moderní propaganda se totiž zmocnila i tohoto úseku života, a v propagačním oddělení velkých vydavatelství sedí nyní odborníci, kteří analyzují duševní stavy mužů a žen toužících po manželství, aby je přiměli k veřejnému vyznání těchto stavů prostřednictvím malého insertu, tištěného diskretním nonpareillem. Jak směšně by se v této společnosti vyjímal mravokárný redaktor, který se před sto lety tak nevrle vyjadřoval o dívkách, jež hledaly v novinách ženichy. Hodinová výpověď, kterou by dnes dostal za podobnou noticku, byla by spravedlivým změřením dráhy, kterou urazily společenské zvyklosti za jedno století, dík hmotným zájmům vydavatelů novin.

Dnes tedy se nemusí nikdo stydět za to, že svou poptávku po manželství oznamuje statisícům čtenářů novin, místo aby se, jak tomu bylo dříve, svěřoval profesionálním dohazovačům, kteří byli ve svém hledání nabídky omezeni na obec, okres nebo kraj. Zprostředkování přejímá administrace novin, jejíž rozsáhlý aparát neosobně třídí a diriguje poptávky a nabídky. Výhod je hned celá řada: náklad a rozšířenost listu zvyšuje pravděpodobnost úspěchu, naprostá anonymnost, kryjící se pod zvolenou značkou, ulehčuje mnohým mužům a ženám překonati ostych před zveřejněním jejich soukromých stavů. Jest však jedna zdánlivá nevýhoda při používání zprostředkovacích služeb Malého oznamovatele: každý je zde sám sobě Kecalem, to jest, každý musí sám odhadnout své přednosti a umět je podat ve stručné a zhuštěné formě, jakou mu dovoluje několikáslovný insert. Že to není lehké, uzná každý, kdo se kdy pokoušel vypočítat sebe několika slovy. Umění líbivé autostylisace je v insertní literatuře pro široké vrstvy vystaveno zkoušce nejtěžší. Kdo to neumí, ať raději nehledá insertem nevěstu nebo ženicha. Nedostane žádnou nabídku. Kdo v partnerovi neumí probudit ilusi o sobě — ten se pro manželství nehodí. To ostatně neplatí jen pro široké vrstvy. Ale svízel vlastní charakteristiky v insertních nabídkách je jen zdánlivá a je vyvážena důležitou okolností: nikdo není povinen říkat o sobě to, co si myslí, a nikdo není povinen o sobě uvádět okolnosti, které jsou pravdivé. Fantasie a lež podléhají téže insertní sazbě jako střízlivost a pravda.

Noviny porazily Kecala.

Bylo by omylem domnívat se, že zprostředkovacích služeb Malého oznamovatele používají jen obyvatelé měst a gážisti ze zapadlých krajů. Náš venkov již také přišel na chuť vý-

hodám insertní zprostředkovací služby a tím zasadil ránu posledním Mohykánům z rodu pravověrných Kecalů, kteří vedli v evidenci synky a dcery ze statků a chalup. Je to pochopitelné, když uvážíme, že činnost okresních dohazovačů byla vždy sledována se živým zájmem a komentována obyvateli celého okresu a poddala se obecnímu vyhubování.

Ale také zprostředkovací sňatkové kanceláře, které si vedly diskretněji, vzaly s rozmachem Malého oznamovatele za své. Nemohly s novinami soutěžit co do publicity a vzorné organizace. I stihl je osud tisíců ševců, kteří se vydali do Zlína, když jim začal konkurovat Baťa. Sňatkové kanceláře začaly samy inserovat v Malém oznamovateli. Jejím insertům však chybí osobní zabarvení a vzletnost. Podobají se výprodejovým návěštím, která oznamují, že je ještě na skladě veletucet zámožných dam s věnem a několik tuctů ženichů pod pensí. Jaký mají úspěch, nevíme. Ale podle toho, že svou skladovou listinu ženichů a nevěst posílají zájemcům jen za manipulační poplatek, soudíme, že jim pšenice nepokvete na poli, kde každý čtenář si může zdarma natrhat svatební kytici z květů, barev a vůní, které jsou mu nejmilejší. Lidé, kteří umějí číst, psát a počítat, mají dost sebevědomí, aby byli sami strůjci svého soukromého štěstí. A tak gramotnost vytlačila meziobchod z této oblasti sňatkové poptávky a nabídky. Malý oznamovatel ovládl suverénně pole, na němž se uskutečňuje společenské seznamování lidí různého pohlaví za účelem sňatku.

V zájmu spravedlnosti jest nutno se zmínit o jedné přednosti, kterou měly sňatkové kanceláře zejména pro ženské zájemce. Bylo skoro vyloučeno nalétnutí na sňatkové podvodníky. Zkušenému dohazovači neimponovali páni, kteří zlatými zuby budí důvěru u stárnoucích dívek a kteří si na Moravě chtějí pomoci jejich úspor zařídit menší živnost. Dříve než seriosní dohazovač svého klienta doporučil, podrobil všechny jeho informace důkladnému přezkoumání. To nyní při neosobním zprostředkování skrze administraci odpadá, a je na redakční části listu, aby své čtenářky poučením obrnila proti sňatkovým podvodníkům. Největší ženský týdeník u nás, jehož sňatkový Malý oznamovatel má největší odezvu, uveřejňoval před časem „Galerii sňatkových podvodníků“, seznamující čtenářky s tváří a triky těchto vytečníků. Řada četnických stanic tento poučný pranýř s povděkem kvitovala.

Kdo koho hledá.

Společenská funkce rubrik „Sňatky“ a „Seznámení“ se postupem času přestávala omezovat na zprostředkování mezi lidmi, kteří se chtějí seznámit, aby později vstoupili do stavu manželského. Radost ze společenského styku s osobami druhého pohlaví je u mnohých lidí, a hlavně u mužů, kalena představami oltáře nebo oddacího úřadu do té míry, že se cítí nutkání svůj odpor k této instituci zdůrazňovat ještě dříve, než se vůbec představí. Pro tyto lidi je forma insertu v rubrice „Seznámení“ jako stvořená. Ještě dříve než se představí, je o nich všem čtenářkám známo, že jejich touha po společenském styku nechce překročit hranice společné zábavy, rozptýlení, potěšení, dopisování nebo dokonce výměny názorů. A že, co nad to je, budíž zahrnuto pod pojem dobrovolný příspěvek. Každý Malý oznamovatel se přímo hemží těmito ctiteli přírody, koncertů, divadel a diskusí, kteří se chtějí společensky vyžít pod značkou „Každý za své“. Pokročilá emancipace našich dnů probudila i v ženách a dívkách tuto stránku jejich společenské bytosti, a insertní statistik najde v rubrice „Seznámení“ dobrou polovinu podobných insertů, psaných v první osobě ženského rodu. Zbytky ženského nevolnictví se projevují u těchto insertů nejvýše v množném čísle, kterým jsou psány. Dvě svobodomyšlné

přítelkyně si počínají svobodomyšlněji než jedna, a jsou-li dokonce tři tu se nebojí ani rozpustilosti. Stádnost pomáhá ženám překonávat zděděné předsudky, a Malý oznamovatel jim pomáhá jejich emancipaci uplatňovat. Tyto ženy, které v insertu nemluví ani o svatbě ani o zajištění existenci, jsou většinou mužů sympatické. Na jejich značku se v administraci slétají obálky se všech stran. Společenských výhod této nevázané formy seznamovací, která v sobě neskrývá čertovo kopytko manželství, mohou se také bez obav účastnit další dvě kategorie inserentů: ti kteří dosud podléhají otcovské pravomoci, to jest mladiství, a ti, kteří podléhají určitým paragrafům občanského zákoníku, to jest vdaní a ženatí. Oběma těmito skupinám přináší inserování v Malém oznamovateli dráždivý pocit, že okoušejí zapovězeného ovoce. A to, jak známo, chutná dvojnásob.

Zbývá ještě zmínit se o třetí rubrice Malého oznamovatele, zvané „Dopisy“. Lidé, kteří si nemohou neb nesmí psát přímo, ať už proto, že nemají pevné adresy nebo proto, že jsou kontrolováni a hlídáni svým okolím, domlouvají se a udělají pokyny a vzkazy prostřednictvím insertů. Dávají si schůzky na předem smluvených místech, avisují si návštěvy a upozorňují se navzájem na dopisy, které leží někde na poste restante. Osobní sdělení těchto insertů jsou určena vždy jen jediné osobě, ale s velkou pozorností je čtou i úředníci defenzivních oddělení zpravodajské služby, kteří vědí, že tato forma dorozumívání je jako stvořená pro styk mezi špióny. Za války se tyto vyzvědačské inserty soustřeďovaly v neutrálních listech, které se volně kolportovaly ve válčících zemích. Z předválečné historie je znám případ plukovníka Redla, na jehož stopu přivedly rakouskou protivýzvědní službu inserované pokyny, aby si vyzvedl na poště peníze. Romantická licence špionážních románů a filmů tyto inserty koncipuje jako tajemná návěští plná záhadných zkratek, značek, číslic a narážek. Ale skutečnost bývá prostší i mezi špióny. Na pohled banální text: „Vrať se Emo, vše odpuštěno — OTEC,“ může podle smluveného klíče obsahovat pokyny, nad jejichž smyslem si lámou povolání činitelé své protišpionážní hlavy. Čímž ovšem nechceme říci, že není na světě zoufalých otců, kteří své ztracené syny a dcery volají domů prostřednictvím insertu.

Z osobních insertů se průběhem doby stala nejzajímavější část novin a časopisů, jinak třeba naprosto nezajímavých. Žádná novinová rubrika není totiž tak obecně srozumitelná všem čtenářům jako rubrika „Sňatky“, „Dopisy“ a „Seznámení“, protože žádná jiná rubrika neukáží, až na „Soudní síň“, do té míry odvěkou lidskou vlastností, jako je zvědavé strkání nosu do cizích záležitostí. Čist osobní inserty Malého oznamovatele skýtá příležitost k pomlouvání našich spoluobčanů, kteří vystavují na veřejnost své nejintimnější soukromí. Setkáváme se tu s muži, kteří se přiznávají k tomu, že doma nemají pořádek, čistotu a pohodlí a chtějí stůj co stůj svou garçonieru vyhrát manželským krbem. Jiní se opět neostýchají přiznat k tomu, že nad lásku a krásu jsou jim peníze a dobré jídlo. Zklamané a opuštěné ženy se tu veřejně zpovídají ze svých neúspěchů, doufajíce, že přece jen „touto cestou“ najdou někoho, s kým by šly šťastně životem. A mladé dívky tu s trampskou sentimentalitou neohrabaně odkrývají svou zvědavost po zkušenostech lásky.

Všichni svůj osud idealisují, přehánějí a skreslují a všichni lžou tím, co o sobě říkají, a mluví pravdu tím, co zamlčují. V Malém oznamovateli se inseruje krása i tělesné vady, inteligence i prostnost, láska i nenávisť, bohatství i chudoba, ušlechtilost i lakota, síla i slabost, žárlivost i důvěra, sentimentalita a cynismus, vášeň i strážlivost, to vše v první osobě jednotného čísla. Homo sapiens tu licituje své osobní kvality, domnělé i skutečné, které veřejně si přisuzovati umožňuje

jen anonymní povaha insertní značky. To, co by se každý ostýchal o sobě říci někomu do očí, neostýchá se o sobě napsat a dát do rubriky Malého oznamovatele. Malý oznamovatel se tak stává velkým zpodobitelem lidského nitra a na jeho insertním půdoryse jsou vyznačeny mravy, vášně a tužby dětí i rodičů svého věku.

Družku životem hledají pomocí inserátu zachovali vdovci s nedorostlými dítka, kteří nemají času si ji najít ve svém okolí a chtějí mít doma už jednou pořádek a pokoj. Četnické stanice v pohraničních hvozdech, kde jediné femininum jsou lišky dávající dobrou noc, hledají opět v Malém oznamovateli hospodyně s tajným přáním, aby byly kypré, kteroužto podmínku jim veřejně uvéstí zakazují služební předpisy. A potom jsou muži, obvykle stížení menší tělesnou vadou, kteří „touto cestou“ hledají ženu stejně osudem stíženou, starší vdova s domkem není vyloučena. Nedostatek času, nedostatek příležitosti a společenský ostych, to jsou příčiny, které mnoho prostých mužů donutí uchýlit se do úzkých sloupců Malého oznamovatele. Jsou to muži, kteří v Malém oznamovateli nevidí loterii, nýbrž seriosní zprostředkovatelnu. Jejich nabídka je reálná. Z takových insertů si dělat dobrý den je laciná zábava.

Fausti a šarlatáni.

Naproti tomu existuje daleko početnější kategorie mužů, kteří vsadí desetikorunu do administrace s heroickými pocity, že vyzývají Osud. Ať už své odhodlání inserovat maskují mládežkou švandou, chlapáckým cynismem nebo prostě dlouhou chvílí, na počátku všeho stojí u nich zvědavost a touha střetnout se s osudem v podobě neznámé ženy, která bude mít všechny znaky ideálu a bude jiná než ženy, s nimiž se potkávali ve svém okolí. Bude to zkrátka cizinka utkaná z romantických představ, které se rodí v hrudi jinochů od 20 do 60 let.

Mládenec, který hledá veselého díblíka, aby s ním sdílel chatu na Sárazvě, odnáší z administrace s týmž tlukoucím srdcem navoněné nabídky rozkošných díblíků, tak jako děle-sloužící četař, který hledá švarnou partnerku za účelem nedělních čajů v „Srdíčku“. Vyšší státní úředník, toužící jen po penězích, tajně doufá, že mu věno složí do rukou královna krásy, a pensionovaný účetní, hledající na stará kolena někoho, kdy by mu ošetřoval záduchu, rudne rozčilením, když mu pošta doručí insertní nabídky. Ještě dříve než je rozevře, je rozhodnut dát přednost dvacetileté dívčině, sirotkovi s nevinnými očima a tělem jako proutek. Osamělý učitel z Jasiny, který si chce dopisovat se spřízněnou duší, učí se nazpaměť růžovému dopisu, který dostal od obstárlé berní úřednice z Aše a ihned začíná šetřit, aby o nejbližších svátcích projel 700 kilometrů a podíval se do hlubokých očí té, která své dopisy uváděla vždy mottem z Hamsuna. Ale i těch pár ostrých hochů, kteří se složí na inserát, aby poznali pět divých Bár, s rozechvěním očekává, že jim na dostaveníčko k České bance přijde pět panen s lillemi v ruce.

Husté a pestré jsou záhony ušlechtilých tužeb, které bují v insertní zahradě Malého oznamovatele, zalévány sladkými vodami všech možných značek. Za pouhou korunu dvacet za slovo je dovoleno vstoupit a dát se omámit a omamovat jiné. Za pouhou desetikorunu lze sestavit kouzelnou formuli, která vyzývá osud a přičaruje d'ábla dobrodružství. Nad non-pareilovými sloupečky rubrik „Sňatky“ a „Seznámení“ by mohlo být tučně vysázeno: **K t e r a k m a l ý č e s k ý č l o v ě k F a u s t e m m ů ž e b ý t!**

Ale vedle Faustů jsou i šarlatáni a ne každý, kdo se tváří, že pokouší osud, tak skutečně činí nebo činiti hodlá. Touží-li mladý, inteligentní auskulant po blondýnce nemoderních názorů za účelem výměny těchto názorů, nebudeme ho ještě podezírat, že to tak nemyslí, i když víme, že se vzájemná výměna později neomezí jen na názory. Takový je již přírody běh! Hledá-li však zdravý majitel realit temperamentní dámu plnější postavy a se zvláštním vchodem pod značkou „Soulad duší“, je to průhledný podvodníček a měl by ho stihnout trest v podobě temperamentní dámy plnější postavy, která by značku jeho insertu brala doslova. Leč dámy, reagující na podobné inserty, nebývají tak naivní a soulad duší neberou tak jednostranně a netělesně. Nebudeme zkrátka příliš důvěřovat chlapíkům, kteří s odvoláním na své fyzické přednosti se dovolávají duše partnerčiny. Uvážíme rovněž opatrně falešné volání osamělých a opuštěných mužů, kteří své „rány osudu“ chtějí hojit zlatými náplastmi. Žádnému z nich nejde o hru, ale o lacinou trefu.

A to je ta třetí kategorie inserentů, z nichž mnozí počítají s tím, že jejich poptávce bude rozuměno tak, jak po tom tajně touží, a ne jak ji stylisují. Jejich kouzelná formule nechce otevírat brány do nebe nebo do pekla, ale do ložnice a do hotelového pokoje. Ale jak jsou při tom všem ještě charakterní ve svém prostoduchém insertním zdůrazňování svých fyzických nebo duševních kvalit proti pánům, kteří svého ptáčka lapají na zpěv spuštěného motoru. Zámožní páni, hledající veselou přítelkyni bez předsudků pod značkou „Vlastní auto“ patří k insertní periferii Malého oznamovatele, protože kazí dobré mravy a hrubě porušují pravidla o stejných šancích platná mezi muži. Svě oběti napadají s nabitou tobolekou v jedné a s volantem v druhé ruce. Jejich smýšlení o ženách je tak cynické, že se ani nesnaží je ukrýt pod ušlechtilou insertní značkou. Jak se na tyto gentlemany dívají ženy čtoucí inserty a reagující na ně, ukážeme v příštím pokračování. Skrze několik desítek autentických dopisů, které se slétly na podobný insert, podíváme se na druhý břeh insertní řeky, kde se budou vedle sebe tísnit dívky sotva škoře odrostlé, slečny různých povolání i různého vzdělání a ženy vdané, mladé i odkvetlé. A všechny ve tváří s lačnou touhou po seznámení s pánem, který je zámožný a má auto. Věru, nepřijemný to pohled pro muže, vidí-li, kolik žen je ochotno k příležitostné a soukromé prostituci. A ještě nepříjemnější je pohled na jejich hloupost, se kterou se podepisují a přikládají fotografie. I ty vdané. Ale o tom příště.

*Mladí mohou nejlépe užít výhry v třídní loterii -
Mohou vybudovati i zlepšiti si existenci!*

Kdo rád píše na krásném dopisním papíře zaručeně dobrým a spolehlivým plnicím perem, kdo si potrpí na praktický kapesní zápisník a kvalitní, solidně vázané deníky na zápisky a výpisky, kdo chce mít vzuorný a snadný přehled ve svých soukromých písemnostech a listinách, kdo pocítuje potřebu i v používání moderních pomůcek pro psací stůl, jítí vždy s duchem času, kdo hodlá věnovatí někomu milému k svátku nebo k jiné významné příležitosti vhodný dárek, dobře pochodí, když se v každém příp-dě obrátí na firmu

KAREL KELLNER

v paláci pojišťovny Generali na rohu Václavského náměstí a Jindřišské ulice („Nároží krásných dárků“)